

PJEVANA BAŠTINA

KNJIGA 9
BOOK 9

TKON – GLAGOLJAŠKO PUČKO CRKVENO PJEVANJE U ZADARSKOJ NADBISKUPIJI
TKON - GLAGOLITIC FOLK CHURCH CHANTING IN THE ARCHDIOCESE OF ZADAR

Izdavač / Publisher	Hrvatska kulturna udruga Pjevana baština, Zagreb Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
Za izdavača / For publisher	dr. sc. Dragan Nimac dr. sc. Ines Prica prof. dr. sc. Željko Tanjić
Glavni i odgovorni urednik / Editor in chief	dr. sc. Dragan Nimac
Uredništvo serije „Glagoljaško pučko crkveno pjevanje u Zadarskoj nadbiskupiji“ <i>Editorial Board of the Series „Glagolitic Folk Liturgical Chant in the Archdiocese of Zadar“</i>	dr. sc. Dragan Nimac, dr. sc. Joško Ćaleta, o. Jozo Milanović, Ivan Šimunić
Recenzenti	izv. prof. dr. sc. Gordana Čuković doc. dr. sc. Irena Sever Globan
Transkripcija notnih zapisa <i>Author of the Music Transcriptions</i>	dr. sc. Joško Ćaleta
Fotografije / Photographs:	Tihomir Benčić, Ante Gugo, Dragan Nimac, Stjepan Mišulić, Arhiva Općine Tkon, Audiovizualni fond-fototeka Zavičajnog muzeja Biograd na Moru , http://www.croatianhistory.net , http://www.zadarskanadbiskupija.hr
Grafičko oblikovanje / Graphic Design:	Igor Krstičević
Prijevod / Translated by:	Krešimir Vunić
Urednici CD-a / CD Music Editor:	dr. sc. Joško Ćaleta, dr. sc. Dragan Nimac
Urednici DVD-a / DVD Editor:	Ante Gugo, dr. sc. Dragan Nimac Luka Klapan
Mastering CD-a:	Vito Gospodnetić, Samofix d.o.o.
Mastering DVD-a:	Ante Gugo, Luka Klapan
Tisak / Print:	Grafika Markulin; Kvark

ISBN 978-953-7528-08-9; 978-953-8089-10-7; 978-953-8014-06-2
CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000951254

Zagreb, 2016.
© Sva prava pridržana

DRAGAN NIMAC – JOZO MILANOVIĆ – MIRKO JANKOV

T K O N

**GLAGOLJAŠKO PUČKO CRKVENO PJEVANJE
U ZADARSKOJ NADBISKUPIJI**

Hrvatska kulturna udruga Pjevana baština
Institut za etnologiju i folkloristiku
Hrvatsko katoličko sveučilište
Zagreb, 2016.

PJEVANA BAŠTINA

UVOD

Multimedij „TKON - Glagoljaško pučko crkveno pjevanje u Zadarskoj nadbiskupiji“ deveti je u nizu projekata Hrvatske kulturne udruge „Pjevana baština“. Sadrži monografiju o povijesti i crkvenom pjevanju u Tkonu, nosača zvuka (CD) sa 34 stavke glagoljaških pučkih crkvenih liturgijskih i paraliturgijskih pjesama iz Tkona, te nosač slike i zvuka (DVD) s dokumentarnim filmovima o mjestu i župi Tkon. Multimedij, poslije Velog Iža i Radovina, treći je u nizu posvećen glagoljanju župa Zadarske nadbiskupije. On predstavlja stoljetnu glazbenu tradiciju koju su generacije tkonskih pjevača prenosili sve do današnjih dana.

Sadržaj monografije otvara se uvodom i nadbiskupovim proslovom, zatim slijede povjesni prikaz o mjestu i župi Tkon te njegovo sakralnoj kulturno-umjetničkoj baštini; o doprinosu benediktinaca iz opatije na Čokovcu u očuvanju i razvoju glagoljaštva; o glazbenim karakteristikama glagoljaškog pučkog crkvenog pjevanja u Tkonu. Bogatstvo monografije svakako je i notna transkripcija (dr. sc. Joško Ćaleta), kao i brojne fotografije koje živoopisno uprizoraju tkonsku kulturnu baštinu. Sažetak na engleskom, omogućuje da ova vrijedna hrvatska baština bude dostupna svim značeljnicima diljem svijeta.

U monografiji donosimo popis tonskog materijala kojeg je snimio akademik Jerko Bezić 1960-tih godina u Tkonu, od kojih smo šest uvrstili i na nosač zvuka, a nekoliko stavili kao pozadina u dokumentarnim filmovima. Tako smo i na jedan simboličan čin iskazali pok. akademiku zahvalnost za njegov veliki doprinos u očuvanju i istraživanju ove vrijedne nematerijalne hrvatske baštine.

Posebnu vrijednost ovoga multimedija čine tonski zapisi cijelokupnoga repertoara što ga današnji pučki crkveni pjevači još uvijek prakticiraju ili su ga, po sjećanju svojih starijih članova, mogli obnoviti i za ovu prigodu otpjevati. U monografiji navodimo popis svih pjevača, učesnika, u snimanju. Dokumentarni filmovi o Tkonu, uz monografiju, vizualno svjedoče o sačuvanim običajima i žaru pjevanja puka tkonskog.

Ipak, svega toga bilo bi manje, a vjerojatno nečega i nestalo, da nije bilo velikog zalaganja aktualnog načelnika gosp. Gorana Mušćeta koji je ne samo kao načelnik zaslužan u realizaciju ovog projekta, već je, uz pjevače, aktivno sudjelovao i sudjeluje, „trga“, njeguje i obnavlja stoljetnu tradiciju i običaje Tkona. Svoj doprinos u izdanju ovog multimedija dao je i gosp. Tihomir Benčić svojim fotografijama i u snimanjima dokumentarnih filmova, koji skuplja stare fotografije i neumorno slikoopisno bilježi događanja Tkona.

Naslovna stranica monografije svojstvena je svim izdanjima vezanima za župe Zadarske nadbiskupije, s istim dizajnom, na kojem se ističe tlocrt crkve sv. Križa u Ninu i simbol crkve Sv. Donata u Zadru, dok je motiv svojstven pojedinoj župi smješteni u tlocrt crkve Sv. Križa. Konkretno, ovdje je to motiv župne crkve Svetog Tome Apostola u Tkonu.

Kroz podršku zadarskog nadbiskupa mons. Želimira Puljića i njegove popratne riječ u ovoj monografiji uprisutnjuju se svi nadbiskupi, župnici, svećenici, monasi i redovnici zadarske nadbiskupije, a nekoć i ninske biskupije, koji su tijekom tisućljetne povijesti gajili i podržavali glagoljanje. Ono je i svjedočanstvo na koji se način Crkva na ovim prostorima odnosi prema svekolikoj kulturnoj baštini.

Za pomoć u ostvarenju ovog multimedija zahvaljujem najbližim suradnicima, autorima, recenzentima, kao i svima onima koji su na bilo koji način bili uključeni u projekt, osobito sponzorima koje smo naveli poimenice u ovoj monografiji.

Danas, u vremenu globalizacije, treba biti svjestan vrijednosti vlastitoga identiteta, osobito na području kulture. Nadamo se da će upravo ovakvi multimediji biti prilog ne samo povjesnom, glazbenom i kulurološkom istraživanju glagoljaške pjevane baštine, njezinoj dokumentiranosti, osvjetljavanju, vrednovanju i prezentiranju, već nadasve prilog i poticaj njezinog „održavanja na životu“.

Naš rad je svjedočanstvo našega vremena, naš odnos prema vjerskim, kulturnim i nacionalnim vrijednostima, ali ono je i zahvala svim onima koji su kroz stoljeća gajili i čuvali glagoljaško pučko crkveno pjevanje u Tkonu. Osobita zahvalnost ide današnjim tkonskim crkvenim pjevačima, bez kojih ne bi bilo ni ovoga multimedija. Biti će nam zadovoljstvo ako ova kulturna baština, a samim time i ovaj multimedij, postanu svojevrsni kulturni brend, ili još bolje rečeno dostojni promicatelji kulturnog i vjerskog identiteta Tkona.

Urednik

PJEVANA BAŠTINA

PROSLOV NADBISKUPA ZADARSKOG

Svaki je narod prepoznatljiv po jeziku, pismu, po svojoj povijesti i prostoru na kojem živi, radi, moli se i djeluje. Dapače, jezik, pismo, religija, povijest i životni prostor temeljne su odrednice njegova imena i prezimena. Glagoljica je stoljećima čuvala narav jezika među Hrvatima; od Baščanske ploče do prve tiskane hrvatske knjige, glagoljskog Misala iz 1483. Njom su bile ispisane ne samo svete knjige lekcionara, misala i brevijara, nego i književno-umjetnički tekstovi pjesama, legendi, romana, apokrifa i mirakula. A njom su napisani i najstariji naši pravni spomenici poput Vinodolskog i Krčkog zakona, kao i čitavog niza drugih pravnih isprava.

Glagoljaško pak pučko crkveno pjevanje, o kojem se govori u ovoj monografiji, spada u hrvatsku narodnu baštinu koja je izravno vezana s inkulturom evanđelja u naše narodno biće i našu povijest. Hrvati su, naime, povezano s tim imali jedinstvenu povlasticu u Europi: Mogli su slaviti Boga i služiti se obredom Rimske Crkve na svom materinjem, staroslavenskom i starohrvatskom jeziku. To su im izborili dvojica braće, sv. Ćiril i Metod svojim vizionarskim apostolskim zalaganjem. A poznato je da im u tom pogledu nimalo nije bilo lako. I proći će više od tisuću godina kada će Drugi vatikanski sabor usvojiti prijedlog neka se u čitavoj Katoličkoj Crkvi bogoslužje slavi na narodnim jezicima. Upravo onako kako su se za to svojevremeno zalagala sveta Slavenska braća, danas suzaštitnici Europe.

Za naše glagoljaše danas velimo da su bili pravi prosvjetitelji svoga naroda. Oni su čuvali nacionalnu svijest ljudi i njima razumljivim govorom navješčivali evanđelja tijekom burne i ne uvijek naklone povijesti, posebice na obalama Jadrana. Misali, časoslovi i lekcionari trajni su spomenici prožimanja sakralnog i narodnog, vjere i kulture. Oni su bili i ostali vrlo uspješni uzorci inkulturacije Radosne vijesti u malom hrvatskom narodu; mnogo ranije nego što je bio slučaj kod drugih naroda koji su bili i brojniji i moćniji. Osobita tvorevina takvoga prožimanja sakralnoga i narodnoga jest glagoljaško pučko crkveno pjevanje. Neprocjenjiva je vrijednost i privilegij što su naši očevi tijekom povijesti mogli pjevati tekstove Svetoga pisma i bogoslužja na svom materinjem jeziku i na svojim pućkim napjevima. Oni su time ne samo oplemenjivali evanđeljem svoj vjernički i narodni život, već su stvarali autentičnu glazbenu, glagoljašku kulturu. Glagoljaško pak pjevanje u Istri i Dalmaciji pokazuje osobito bogatstvo

raznolikih napjeva koji prenose povjesnu starinu i glazbeni izraz tradicije brojnih pokoljenja. Zbog toga zavrjeđuju naše poštovanje, poznavanje, njegovanje i čuvanje.

Zadarska je nadbiskupija bila izrazito glagoljaška. Njezine su župe na otocima, uz obalu i u zaleđu bile glagoljaške. Ova monografija o glagoljaškom pučkom crkvenom pjevanju u Tkonu svjedoči o inkulturaciji Evanđelja i rimske liturgije preko narodnog jezika u život našega naroda, pa i u najmanje sredine. U tome je osobita veličina glagoljaštva. Monografija je vrijedan kulturni spomenik koji govori i svjedoči koliko je vjera stoljećima nadahnjivala svekoliku kulturu našega naroda i izgrađivala pokoljenja u njihovom bogoljublju, čovjekoljublju i domoljublju.

Mons. dr. sc. Želimir Puljić,
nadbiskup zadarski

1.TKON KROZ POVIJEST

Tkon, ribarsko mjesto i luka, smjestilo se na jugoistočnom dijelu otoka Pašmana, na otoku koji je zemljopisno u središtu Jadrana tj. na području između Zadra i Šibenika. Tako, kada se za Biograd na moru, koji se nalazi na obali preko puta Tkona, kaže da je „centar Jadran”, isto možemo reći i za Tkon.

U rimsko doba otok je poznat kao „Lissa“, dok se ime po prvi put u današnjem obliku javlja u XI. stoljeću kao „Postimana“, a od XV. stoljeća kao Pašman. Otok je po nekim tumačenjima dobio naziv po imenu rimskog vlasnika imanja Postumus, koji je posjedovao zemlju na otoku. Od ovog osobnog imena kasnije nastaje Postumiana, pa potom Postumiana Insula tj. otok Pašman. Po drugim teorijama Premuda se odnosila na riječ „Primoda“ ili „prvu luku“ u ondašnjoj Liburniji na putu iz Venecije u Zadar, dok je Pašman bio zadnji otok, luka, „Post manus“ - Izvan ruke ili Posljednji.

Na otoku Pašmanu, drugom po veličini u zadarskoj otočnoj skupini (63 km²), ima 8 naselja smještenih na klimatski najpovoljnijoj sjeveroistočnoj obali. Najgušće je naseljen Tkon, vjerojatno zbog blizine kopna, kao i vrijedne poljoprivredne površine.

Prvobitno naselje Tkon je bilo smješteno 2 km južnije, na predjelu Kantun malo dalje od obale, zatim se izgradilo naselje na gradini Čokovac, a potom se stanovništvo spustilo uz obalu na područje današnjeg Tkona.

Konstantin Porfirogenet u spisu „De Administrando Imperio“ iz X. stoljeća spominje *Katan*. Tako se, naime, do rimskog vremena zvao čitav otok. Katan vjerojatno dolazi od ilirske riječi „katun“, a označava pastirsko naselje, pasište. Izvori iz 1067. godine bilježe mjesto *Katun*. U jednom drugom izvoru iz 1363. godine spominje se kao *Kun*. Kroz kasnija stoljeća susrećemo naziv *Tucun*, *Tcon*, *Cun*, *Tchon*. U najranijem šematizmu zadarske Nadbiskupije iz 1840. godine mjesto se bilježi kao *Tkon*, što ga i sada nosi. Ipak, bez obzira na mijenjanje imena, mještani su ga uvijek zvali, a i dan danas ga zovu *Kun*, a sebe *Kunjani* i *Kunjke*. (Pribilović, Tkon, 5)

Kao i po cijelom otoku Pašmanu i na području Tkona nalazimo prapovijesne ostatke, ostatke vila rustika, ilirskih i rimskih grobova. Najs-

tariji ostaci kulture na otoku potječu iz srednjeg i s kraja kamenog doba. Do sada je utvrđeno postojanje 11 gradina, koje su služile prvenstveno za obranu i nadzor, od kojih su Čokovac i Prkošnjak smješteni na današnjem teritoriju Tkona. S Čokovca se mogao kontrolirati cijeli Pašmanski kanal, vjerojatno stoga lokalno stanovništvo to područje smatra vratima Kornata. Na Čokovcu su pronađeni ostaci iz brončanog i željeznog doba, ulomci pećene gline od ognjišta ili podova te ostaci gospodarskih djelatnosti (ratarstva, ribarstva, lova, skupljanja hrane, trgovine, prerade željeza, lončarstva, izrade alata i sl.). Arheolog Šime Batović je u istraživanjima iz 1981. godine potvrdio postojanje triju najinteresantnijih gradina na otoku, među kojima i Čokovac, te njihovu naseljenost u prapovijesti. Stanovništvo je u prapovijesnom dobu živjelo u pećinama, jamama i gradinama, koje

su vrlo brojne na otoku. S rimskim osvajanjem ovih krajeva početkom I. stoljeća nakon Krista propada liburnska kultura, a područje ulazi u sustav rimske države. Promjenjeni su društveni odnosi i način proizvodnje, prestaje život na gradinama, osim na Čokovcu, a naselja se razvijaju u nizinama uz sjeveroistočnu obalu, gdje se zadržavaju i danas (otada većina mjesta baštini položaj, ali i nazive). Na Čokovcu je postojala neka vrsta utvrde sve do srednjeg vijeka, gdje je u XII. st. osnovan benediktinski samostan. (Pribilović, Tkon, 5-10)

U rimsko vrijeme Tkon je bio „villa“ (posjed ili selo), a vlasnici poljoprivrednih površina plemićke obitelji, te su živjeli u Zadru. Iako prostor Tkona nije dostatno arheološki istražen, postoje razni ostaci iz rimskog doba. Hrvati, dolaskom u ove krajeve, preuzimaju mnoge nazive mjesta, ali su ih postupno prilagodili izgovoru na hrvatskom jeziku. Od IX. stoljeća pa nadalje prevladavaju hrvatski nazivi polja, pašnjaka i drugih lokaliteta što susrećemo i na području Tkona (Poljane, Studenac, Svastinj, Drage, Dobrče, Kruševo...).

Od početka drugog tisućljeća na ovim prostorima dominaciju je preuzeila Mletačka republika, osobito u razdoblju od XV. do početka XIX. stoljeća. S druge strane, prostor između Zadra i Šibenika kao granično područje, često je bio izložen ratnim borbama između Mletačke Republike i Turaka koji su u ove krajeve došli krajem XV. i početkom XIV. stoljeća. Turci su osvojili Vranu 1538. godine i ona je postala njihova važna utvrda na području sjeverne Dalmacije. Bježeći pred Turcima, mnoštvo stanovništva biogradskog primorja i zaleđa se sklanjalo na otok Pašman uključujući i područje Tkona, tako je nastao zaselak Ugrinić na samostanskom zemljištu u podnožju Čokovca. Rat s Turcima završen je mirovnim ugovorom u Srijemskim Karlovциma 1699. godine kada su Turci napustili obalni pojas Dalmacije i biogradsko područje.

Nakon propasti Mletačke republike 1797. godine Habsburška monarhija je dobila cijelu istočnu jadransku obalu sa svim otocima, a 1815. Dalmacija je organizirana kao posebna pokrajina izravno podčinjena Beču. Na čelu pokrajine bio je namjesnik i Zemaljska vlada sa sjedištem u Zadru. Novom upravno-teritorijalnom podjelom uspostavljena je općina Biograd na moru u čiji je sastav ušao i otok Pašman. Ovakva upravna i sudska podjela ostala je sve do 1918. godine, tj. sve do završetka I. svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske Monarhije kada je stvoreno novo političko ustrojstvo na istočnoj jadranskoj obali.

PJEVANA BAŠTINA

Italija je okupirala Dalmaciju južno od Karlobaga do rta Ploča kod Rogoznice te su uslijedili pregovori oko razgraničenja s novoosnovanom državom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevinom Jugoslavijom. Sporazumom o razgraničenju u Rapallu 1920. Talijani su napustili zadarsko područje u ožujku 1923. godine. Zadarsko područje je ušlo u sastav Kraljevine SHS, ali je grad Zadar pripao Italiji. Nova država na zadarskom području je osnovala kotar Preko i kotar Biograd. Kotar Biograd sastojao se od općina Biograd na moru, Zemunik i Nin te su mu kao upravno-administrativnom centru pripali otoci Pašman i Vrgada. Stanovniči Tkona su sada još više bili orijentirani prema Biogradu, a postupno su održavali pomorske veze gajetama s Šibenikom, koji im je umjesto Zadra, postao novi političko-ekonomski centar.

Nakon kapitulacije kraljevine Jugoslavije 1941. Talijani su opet okupirali Pašman i Tkon. Tkon je dobio talijansko ime Ticonio, dok su njegovi stanovnici dobili talijanske osobne isprave s talijaniziranim imenima i prezimenima. Kao posljedica ovakvih pritisaka, mnogi Kunjani su se pridružili partizanima. U strahu od savezničkog pomorskog desanta iz Italije na istočnu jadransku obalu, područje Tkona bilo je strateški važno uporište njemačkoj vojsci. Upravo zbog takvih nedaća, Tkon je za vrijeme II. svjetskog rata dosta stradao, a mnogi su Kunjani stradali ili napustili mjesto i živjeli izvan mjesta.

Koncem rata, mještani Tkona su se vratili u svoje domove, obnovili ih i bavili se pretežito ribarstvom, poljoprivredom i stočarstvom. U kasnijim razdobljima mjesto se usmjeravalo prema razvoju turizma.

Uspostavom samostalne i nezavisne Republike Hrvatske 1991. godine je uspostavljen novi teritorijalni ustroj. U sastavu Zadarske županije 1997. godine uspostavljena je općina Tkon na jugoistočnom dijelu otoka Pašmana. Općina obuhvaća naselja Tkon i Ugrinić, kao i 13 otočića, od kojih su najveći Gangaro, Žižanj i Košara, a najmanji je Orlić. Otoci Planac i Čavatul se nalaze u Pašmanskom kanalu, dok se drugi nalaze na jugoistoku prema otoku Vrgada i na jugo-zapadu prema Kornatskom otočju.

2. DRUŠTVENO-KULTURNA BAŠTINA TKONA

Naselja Tkon i Ugrinić su u prošlosti bila tipična otočna ribarska mjesata. Ljudi su se osim ribarstva, bavili sitnim stočarstvom, zemljoradnjom te maslinarstvom i vinogradarstvom. U tu svrhu se razvilo pletenje „sprta“ i „kofa“ koje su služile za prijevoz uroda sa polja do kuće i dalje za prodaju. Tradicija pletenja nastavila se u Ugriniću do današnjih dana prvenstveno u turističke svrhe, kao i tradicija izrade brodova tipičnih za ovo područje (gajete, guci, batane).

Od kulturno materijalnih dobara može se istaknuti fortifikacija-utvrda Pustograd, koja datira iz VI. st., ispod koje je bilo prvobitno naselje. Nalazi se na brdu iznad uvale Zaklopica. Kroz povijest je služila kao vojna utvrda

PJEVANA BAŠTINA

za nadgledavanje i čuvanje Pašmanskog i Zadarskog kanala. Sačuvani su temelji zida te zid u visini od pola do jednog metra. Na sjevernoj strani sačuvani su temelji jedne kule, a na južnoj gotovo cijela kula, te unutar prstena zidina tragovi dviju građevina.

Na putu za sidrišta s donje (južne strane) otoka sagrađen je u XVI. st. Veliki tor ili Dvorac Ugrinić u šumi Crnike. Dvorac Ugrinić je zapravo kameni utvrda, ostavština Ugrinića iz plemena Šubića, na dvije etaže, okružena visokim zidom. Utvrda je koristila za smještaj vojne posade i obitelji predaka današnjih stanovnika mjesta Ugrinić. Dvorac je imao manjih i većih prostorija, poput kuhinje, radnog prostora ili prostora za čuvanje domaćih životinja. Na katu utvrde se još uvijek nalazi velika poglavareva kula, a odmah uz nju je kruna cisterne na otvorenom, s kamenom klupom.

U samom mjestu Tkonu u predjelu Pelastra i Rudića dvora susrećemo tipične dalmatinske kuće od kamena koje se sastoje od gospodarskog prostora u prizemlju i stambenog na katu. U samome centru su ostatci ladanjskog sklopa, ljetnikovca u neoklasicističkom stilu, plemićke obitelji De Erco, porijeklom iz Štajerske (Austrija), iz XVIII./XIX. st. s gospodarskim objektima, mlinom i perivojem.

U luci Tkon nalazi se parapet sagrađen sredinom XIX. stoljeća koji

je u svojoj funkciji ostao i do danas. Tkonska luka se, naime, širila nasipavanjem kamena. Takvim postupnim nasipavanjem kamena izgradio se lukobran zvan „Glava mula“.

Stara jezgra današnjeg naselja Ugrinić također je vrijedan primjer pučke gospodarske i stambene arhitekture.

Ono što na poseban način karakterizira otočna i priobalna područja su suhozidi, koje u velikom broju susrećemo i na otoku Pašmanu. Unutar njih gradili su se torovi, nastambe za stoku. Na području Tkona kao tipični primjeri gradnje najpoznatiji su Brzića tori i Calovi tori koji su za vrijeme II. svjetskog rata bili mjesto gdje su se skrivali i živjeli žene i djeca Tkona.

Nekada je središte mjesta bilo koledište, u lokalnom dijalektu kolešće, s mjesnim bunarom i veliki placem s cisternom gdje se sakupljala kišnica i opskrbljivala mjesto pitkom vodom. Nedjeljom i blagdanom, osobito od Božića do Korizme, na Koledišću se igralo narodno kolo i pjevale narodne pjesme.

Specifičan geografski položaj, prirodni resursi i kulturno nasljeđe oto-

ka Pašmana i općine Tkon sve više usmjeravaju društveno-kulturni život prema turističkim potrebama koje se zasnivaju na održivom razvoju tj. na prirodnim resursima te ruralnim i kulturnim elementima turizma. Kroz prepoznate turističke proizvode - Škrapping- međunarodna trekking utrka i Sajam otočnih proizvoda, sve više se stavlja naglasak na tradicijske vrijednosti i bogatu baštinu.

Gasse mit verdeckten
Zähnen - Kuhstraße

3. GLAGOLJAŠTO U KONTEKSTU SAKRALNE BAŠTINE I VJERSKOG ŽIVOTA TKONA

Društveni život u otočkim naseljima je kroz povijest bio prvenstveno vezan uz Crkvu, bogoslužje i kršćanske običaje. Ta povezanost nije bila određena samo crkvenom prisutnošću, svećenicima i redovničkim, monaškim zajednicama, već i prirodnim položajem otoka koji su po sebi zatvorena cijelina, gdje je stanovništvo bilo usmjereno jedno na drugo, i gdje se tradicija čuvala i prenosila s koljena na koljeno. Crkva, kao stoljećima jedina organizirana ustanova po otocima, je prenosila duhovne, moralne i kulturne vrednote kroz bogoslužje, običaje i nauk. Radi takve povezanosti uspjelo se do zavidne razine sačuvati stoljetnu baštinu koja je osobito vidljiva u sakralnim prostorima, crkvenim udruženjima osobito bratovštinama, te brojnim crkvenim običajima kroz godinu, u vrijeme korizme, obredima za pokojne, pa sve do tradicijskog crkvenog pjevanja.

Za očuvanje nacionalnog, društvenog i duhovnog identiteta otočkog puka zadarskog arhipelaga osobito su zaslužni monasi. „U našim otočkim naseljima bila je u jednoj mjeri prisutna gotovo monaška duhovnost. Kao što je ta duhovnost, posebno benediktinaca, vezana uz liturgiju, tako su i u našim otočkim sredinama liturgija i obredi na narodnom jeziku, u kršćansko liturgijskom smislu, zdravo djelovali na duhovni lik otočana (Runje, Duhovnost, 25). Možda se najvidljiviji utjecaj monaške, benediktinske duhovnosti može doživjeti upravo u Tkonu, jer ne samo što su benediktinci stoljećima prisutni na tom području u svom samostanu na Čokovcu, već je tkonska župa ovisila o benediktinskom samostanu čiji su koludri pastoralno djelovali, a poneki bili i tkonski župnici (Runje, Duhovni život, 198). Najvjerojatnije njima dugujemo i činjenicu što se u Tkonu stoljećima njegovalo i do danas u praksi zadržalo glagoljaško pučko crkveno pjevanje.

3.1. Bediktinska crkva i samostan sv. Kuzme i Damjana

Benediktinci su prisutni na otoku Pašmanu već od početka drugog tisućljeća. Benediktinski samostan sv. Ivana Evanđelista u Biogradu na moru osnovan je i sagrađen kao kraljevska zadužbina po naredbi i uz pomoć hrvatskog kralja Krešimira IV. 1050-tih. Taj se samostan zbog posjeda u Rogovu, zaselka na području današnje općine Sv. Filipa i Jakova, zvao i Rogovski. Njemu je pripala i crkva sv. Kuzme i Damjana na otoku Pašmanu, dva kilometra sjeverozapadno od današnjega Tkona, na vrhu 95 m visokoga brežuljka Čokovca. Naziv „Čokovac“ dolazi od riječi „ćok“, što je prema loka-

Inom dijalektu ime za pticu kos. Nakon razaranja Biograda, kojeg su razorili Mlečani po povratku s križarske vojne (1124./1125.), biogradski benediktinci su se preselili na Čokovac gdje su sagradili romaničku crkvu i samostan, od kojih je sačuvan mali dio klaustra, ispod samostanskog zvonika te nekoliko ulomaka pleterne dekorativne plastike iz vremena hrvatske dinastije. I za ovaj benediktinski samostan sve do XVII. st. susrećemo u dokumentima naziv Rogovska opatija. Samostan je bio opskrbljen jakim zidovima i utvrdama koji su često služili Zadru i kao pomorske utvrde ili izvidnice. U ratu Venecije i kralja Ljudevita I., Mlečani su sredinom XIV. stoljeća najprije osvojili samostansku utvrdu, a potom potpuno uništili cijeli kompleks. Smatra se da su neki čokovski monasi, nakon što je samostan bio uništen otišli u Češku na poziv češkog kralja Karla IV. koji je nastojao oživjeti glagolsku pismenost u svojoj državi. Isti su se, vjerojatno, po obnovi razorenog samostana vratili na Čokovac. Cjelovita obnova kompleksa trajala je nekoliko desetljeća. Natpis nad vratima gotičke crkve, dimenzija 14x5 m, pokazuje da je crkvu nanovo sagradio opat Petar Zadranin 1369. godine, a crkva je posvećena sv. Kuzmi i Damjanu te sv. Antemiju, Leonciju i Euprepiju. Portal s kipom Majke Božje

s Djetetom u timpanu je isklesan 1418. godine, kad je dovršena i crkva u venecijanskoj gotici za opatovanja Franje Maripetra. U crkvi se nalazi vrijedna ikona Bogorodice te gotičko raspelo iz početka XV. stoljeća, dimenzija 195x164 cm, a čiji je autor mletački slikar Menegel koji je radio u Zadru.

Za vrijeme francuske okupacije Dalmacije 1808. godine je ukinuta opatija i zatvoren samostan na Čokovcu. Cijeli je samostanski kompleks s crkvom pripao državi. Posljednji monah čokovske opatije zvao se Petar Pletikosić (ili Pletikosa), a umro je 1850. godine. On je, pošto je bio zatvoren samostan, kupio od austrijske vlade crkvu i samostansku zgradu s najблиžom okolicom, te obnovivši crkvu, u njoj obavljao bogoslužje, osobito za svečane blagdane. Crkvu, samostan i najbliže okolne posjede oporučno je ostavio župnoj nadabini u Tkonu, pa se od tada o crkvi brinuo tkonski župnik. U I. svjetskom ratu samostan je opet devastiran. O. Martin Kirigin, o. Benedikt Celegin i b. Pijo Palijan odlučuju se sredinom XX. stoljeća nastaniti na Čokovcu te započeti obnovu monaškog života. Samostan je službeno otvoren 1965. godine. Danas u njemu živi i djeluje redovnička zajednica kao jedini muški benediktinski samostan u Hrvatskoj, nastavljajući svoju višestoljetnu prisutnost na otoku, te njegujući monašku duhovnost i bogoslužje na staroslavenskom, na glagoljici. (usp. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. II., 221-234)

„Pašmanski monasi u liturgiji su upotrebljavali slavenski jezik, te su ih zvali i ilirskim monasima, a njihovu kuću ilirskom ili glagoljaškom opatijom. Među svim benediktinskim samostanima u našim krajevima ovaj je najduže i sve do kraja uzdržao glagoljicu u službi Božoj. Od starijih glagoljskih rukopisa, što su pripadali Pašmanu, sačuvani su fragmenti jednoga časoslova iz XIII. stoljeća, fragmenti misala, iluminirani brevijar, hrvatski prijevod regule sv. Benedikta, sumarij spisa iz XIV. i više odlomaka iz raznih stoljeća, koji se odlomci čuvaju ili kod nas ili u inozemstvu. U takozvanom Tkonskom zborniku napisanom u XVI. stoljeću u Hrvatskom primorju, doprla su do nas, među drugim glagoljicom pisanim sastavcima, i dva hrvatska crkvena prikazivanja iz XV. stoljeća. Ova prikazivanja idu među najstarije poznate stavke te ruke, a prepisao ih je iz starijih predložaka neki monah Matej 1492. godine. Iz kasnijih vremena sačuvalo se više glagoljskih rukopisa. Osim toga se na Čokovcu nalazi najbrojnija zbirka natpisa urezanih u kamen hrvatskom glagoljicom. Nađeno je naime u crkvi i oko jedanaest potpuno ili djelomično sačuvanih sastavaka ove vrste.“ (5. 10. 2016, http://www.benediktinci.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=70&Itemid=55

3.2. Tkonske crkve

Župa Sv. Tome Apostola je župa Pašmanskog dekanata zadarske nadbiskupije. Župna crkva Sv. Tome Apostola spominje se u XI. st. kao crkva sv. Marije s grobljem. Godine 1215. navodi se crkva Sv. Toma Apostol. Iz toga razdoblja sačuvana je pravokutna apsida u romaničkom stilu, zvonik, te brojni fragmenti. U prvoj polovici XVIII. stoljeća crkva doživljava velike promjene - načinjen je veliki mramorni barokni oltar i dva bočna oltara, a nadograđen je i zvonik s četiri romanička zvona, od kojih su dva za vrijeme austrijske vladavine odnesena najvjerojatnije za vojne potrebe. Sve do XVIII. Stoljeća Sv. Marija se spominje kao titular crkve. Crkvu je ponovno posvetio 1742. godine zadarski nadbiskup Zmajević o čemu svjedoči natpis u prezbiteriju: *PRISLI I PRPOSNI GN VISKO ZMAJEVICH ARKIB. ZADARSKI POSVETI OVU CRIKVU NA VIII. LUJA MDCCXLII. BI PAROCHIJAN D. PETAR PLETICOSSICH.*

Glavni brod je od bočnih odvojen sa šest stupova bogato ukrašenih kapitela. Crkva je ponovno obnovljena 1938. godine. Do II. svjetskog rata župnu crkvu je krasio visoki romanički zvonik- „alta turri ornatur,“ - s dva spomenuta stara romanička zvona, koja su elektrificirana 1980. godine. Zvonik je sačuvao svoj oblik do 1944. godine kada su crkvu bombardirale savezničke snage. Crkva je znatno oštećena, a oltar sv. Tome i piramidalni vrh i tambur zvonika su potpuno uništeni i do današnjeg dana nisu vraćeni u prvo bitno stanje. Zahvaljujući koludrima s Čokovca koji su 1956. godine preuzeli upravljanje župom, na čelu s o. Martinom Kiriginom, crkva je obnovljena. Zadnje uređenje župne crkve je bilo 2012. godine kada su mještani dragovoljnim radom i prilozima popravili krov, fasadu i unutrašnjost crkve. Općine Tkon je 2016. godine uz finansijsku podršku Ministarstva kulture RH izradila projektnu dokumentaciju za rekonstrukciju zvonika i vraćanje u prvo bitno stanje, te je za 2017. godinu aplicirala na natječaje Ministarstva i za sufinciriranje izvođenja rekonstrukcije - radova.

Crkva Svetog Tome Apostola je trobrodna romanička građevina s apsim. Ima pet mramornih oltara i sa svaka strane matroneum s triforoma. Lađe su odijeljene sa svake strane sa šest stupova s ranoromanskim kapitelima. Glavni oltar je posvećen Blaženoj Djевici Mariji na kojem se nalazi slika Bogorodice na prijestolju koja na koljenima drži malog Isusa. Slika se pripisuje zadarskome slikaru Petru Jordaniću s kraja XV. stoljeća. Današnja slika dio je nekadašnjeg triptiha ili poliptiha koji je rastavljen i većim dijelom uništen. Na glavnom oltaru se nalaze i četiri kipa: Sv. Tome Apostola, Sv. Šimuna Proroka, te Nadu i Vjeru. Bočni oltari su posvećeni Sv. Jerolimu, Sv. Tomi Apostolu, Gospu od Ružarija i Sv. Križu. Na brdu Kalvarija iznad samog

mjesta nalazi se crkva Gospe od sedam žalosti (crkva Gospe Žalosne) sa preslicom i dva zvona. Gradnja crkve dovršena je početkom druge polovice XVIII. stoljeća. Iz mjesa do crkve vodi 101 kamena stepenica. Da se u crkvi glagoljalo potvrđuje nam i podatak iz 1745. godine kada je don Tomo Lukačić (1717.-1777.) kupio za crkvu glagoljaški misal. U njoj je radila i glagoljaška škola u koju su 1772. godine bila upisana prva tri svećenika.

U centru je crkva Sv. Antuna pustinjaka iz XVII. stoljeća, s preslicom i dva zvona. Podignuta je ostavštinom mještana glagoljaša A. Palaškova 1672. godine. U njoj se nalazi mramorni oltar s početka XIX. stoljeća. Obnovljena je 1990. godine. Slika Crkva Sv. Ante

Prema istraživanjima don Frane Bulića, na lokalitetu Poljana, uz rimske zidove i grobove, pronađeni su i ostaci crkve, za koju se pretpostavlja da je bila crkva Sv. Aleksandra, o čemu svjedoči i dokument iz XI. stoljeća u kojem se navodi da je Petar, opat benediktinskog samostana u Biogradu na moru, kupio zemljište na Poljanama nasuprot crkve Sv. Aleksandra. Danas se na tom području nalaze kamene međe i jedna gomila gdje se vrše arheološka istraživanja. (Bulić, Starine)

Župna kuća, sagrađena malo dalje od župne crkve na samoj obali, potječe iz sredine XIX. stoljeća. Bila je obnovljena i proširena 1889. godine. Mjesno groblje udaljeno je od župne crkve prema sjevero-zapadu.

U župi se osobito slavi blagdan zaštitnika Sv. Tome Apostola, te 2. srpnja Pohođenje, po starom kalendaru, i 7. listopada Gospa od Ružarija (Ružarica). U samom mjestu zadržala se stara tradicija anđeoskog pozdravljanja (Zdravomarija). Zvoni se na župnoj crkvi, crkvici na Kalvariji i na crkvi sv. Antuna pustinjaka.

3.3. Bratovštine

U župi Tkon, kao i po drugim otočnim župama, do izražaja su dolazile bratovštine. U župnom uredu sačuvane su tri glagolske madrikupe bratovština, skula, Sv. Tome, Sv. Ante i Gospe od sedam žalosti, U izvještajima i svjedočanstvima spominju se i Bratovština Svetoga Sakramenta, Bratovština Duša prgatorija i Bratovština Sv. Marije.

Poznavajući ulogu bratovština kroz povijest, lako možemo zaključiti da su i u Tkonu one imale istaknuto ulogu u društvenom i duhovnom životu. „Bratovštine (bratištine, bratstva, bratja, skule; lat. confraternites, fraternitates, fratiliae, scholae) su društveno-vjerske, odnosno staleško-stručne udruge vjernika. U srednjem vijeku bratovštine su se organizirale na staleškoj osnovi, a u novije im je doba zadaća promicanje posebnih pobožnosti. Lako su bratovštine najčešće okupljale pojedince slična ili istoga društvenog položaja, razlikuju se od cehova, koji su prije svega strukovne udruge. Osnovna je zadaća bratovština njegovanje pobožnosti, dobrotvornosti i socijalne zaštite članova (bratima). Osim toga, nerijetko se brinu i za hospitale, župne crkve i sl.“ (5.10. 2016., <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9306>).

Povjesni tragovi o prvim bratovštinama sežu u IV. i V. st., a točniji podatci datiraju iz IX. st. Snažniji polet bratovštine doživljavaju s pojavom franjevačkoga i dominikanskog reda u XIII. st., posebice u Italiji. Prve bratovštine u Hrvatskoj spominju se u Zadru (XI. st.), a od XIII. st. nastaju mnoge bratovštine u obalnim i otočnim mjestima.

Na našim područjima bratovštine su imale iznimno kulturno značenje. Glagoljašto je u njima pronašlo svoj izraz i mjesto, budući da su članovi tih udruga bili iz puka koji je imao svoju ulogu u Crkvi i društvu. Bratovštine su djelovale u javnim vjerskim procesijama, a često i u održavanju javnoga reda. Na čelu bratovštine se nalazio predsjednik. Svaka bratovština je imala svoj statut (matrikulu), od kojih su stariji pisani latinskim (XIII. st.), a poslije talijanskim i hrvatskim jezikom i na glagoljici (XV. st.). Francuska revolucija je dovela bratovštine na sam rub opstojnosti, što se odrazilo i kod nas za vrijeme kratkotrajne Napoleonove vlasti u Dalmaciji (1806.-1813.). Ipak, zbog kratkotrajnosti francuske vlasti i kratkoče vladavine Josipa II., bratovštine su se uspjele održati, no nikada nisu povratile nekadašnji značaj.

Kako smo mogli vidjeti po sačuvanim bratovštinskim madrikulima u Tkonu su postojale tri bratovštine: bratovština Sv. Tome, bratovština Sv. Ante i bratovština Gospe od sedam žalosti, zapravo svaka je crkva

u Tkonu imala svoju bratovštinu koje su se i brinule oko njihova održavanja i uređenja. Bratovština Gospe od sedam žalosti osnovana je 1772. godine, dok bratovština Sv. Antuna postoji i danas.

Prema kazivanju mještanina Pave Grdaša (r. 1940.) u Tkonu su još bile i druge dvije bratovštine: „Bratovštine što ih ja pantin bile su Svetomu Anti i Gospi o sedan žalosti. Jena pokojna, što je živila sto manje dvi godine, pričala mi je da su bile četiri bratovštine. Uz ove dvi kojih se ja sićan, bile su, kako mi je kaživala, i Bratovština Duša prgatorija. Bratovštine Gospe o sedan žalosti, Majke Gospe žalosne, slavila se na prvi ponедiljak po Sisvetima. U ponедiljak četiri-pet ujutro odilo se na Kalvariju misu reći, a dan prije u nedilju bi se spremila ručak, a žene udovice kojima su muževi umrli, ni onda žena odila s muškima, bi donile brozinić i nosile doma. Mirilo bi se na vagu koliko bi pripalo mesa svakoga člana. Bratovština Svetoga Ante gre u drugu nedilju i ponедiljak po Sisvetima. Isto je bilo kao ko Bratovštine Gospe o sedan žalosti. Bila bi misa, puno je naroda bilo. To ni baš blagdan zapovidni, ali ga štuje narod. U župnoj criki Sv. Tome Apostola nalazi se i olatr Sv. Križa kojega mištani nazivaju i oltar dušan pokojnika.”

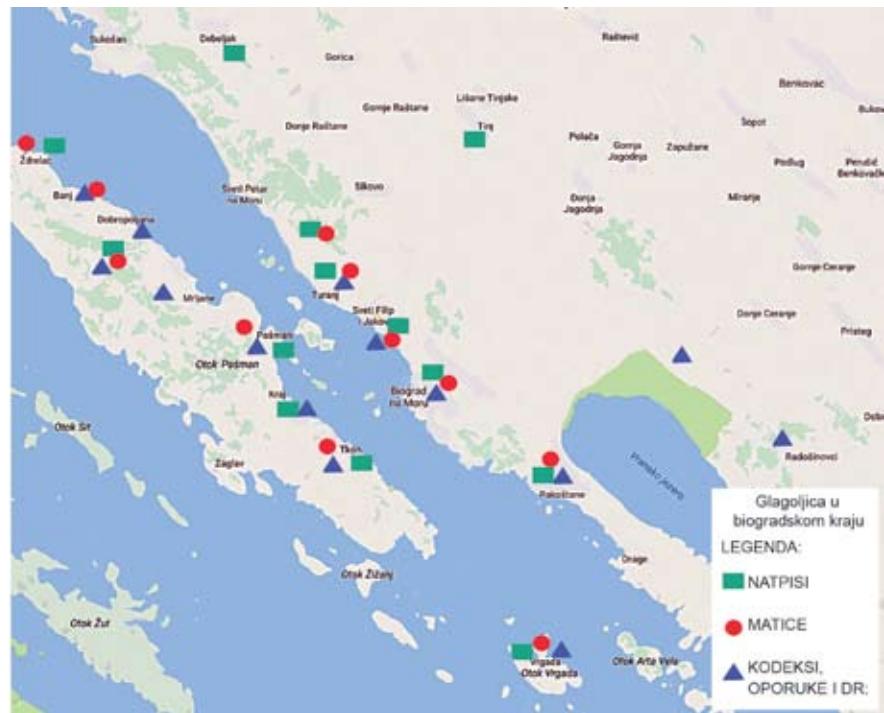
Iz izvješća apostolskog vizitatora Mihovila Priuli koji je, u sklopu vizitacije Zadarske nadbiskupije, vizitirao u travnju 1603. Župe na otoku Pašmanu, vidimo da je uz župnu crkvu Sv. Tome Apostola, bila i bratovština Sv. Marije koja je imala 100 bratima, a imala je i svoje maslinike.

3.4. Glagoljaška baština

Glagoljaška baština, općenito, spada u karakterističan segment hrvatske kulture, dominantnog u srednjem vijeku, koji čine „glagoljičko i cirilično (bosaničko) pismo, svi jezični oblici pisani tim pismima (hrvatsko-staroslavenski jezik, hrv. narodni idiomi, te hibridne inačice nastale karakterističnim prepletanjem prethodnih dvaju jezičnih tipova), glagoljaška liturgija, te književni i glazbeni izrazi nastali u tim okvirima.... Kroz cijeli svoj vijek, i u nepovoljnim okolnostima, osobito od XVI. do XIX. st., hrvatsko je glagoljaštvo bilo značajna sastavnica hrvatske kulture, koja ju je karakterizirala i prema istočnim i prema zapadnim susjedima, te čuvala i integrirala narodni, vlastiti značaj u povjesnim pokušajima kulturološkoga otuđenja.“ (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22159>)

Glagoljašku baštinu na području Tkona susrećemo u glagoljaškoj liturgiji, glagoljaškim knjigama, glagoljaškim natpisima i zasebnom glazbenom fenomenu poznatom kao glagoljaško pjevanje.

Vizitator Priuli u svom izvješću prilikom vizitacije župa na otoku Pašmanu navodi da su sve župe bile glagoljaške i imale su glagolske misale, i imale su glagolske rituale (obrednike) i brevijare. Župne knjige rođenih, krštenih, vjenčanih, krizmanih i umrlih bile su pisane na glagoljici. Župa Tkon je sačuvala tri glagolske maticе krštenih, dvije vjenčanih, tri umrlih i dvije krizmanih kao i gore spomenute glagolske madrikule bratovština skule Sv. Tome, Sv. Ante i Gospe od sedam žalosti. U svojem arhivu župa posjeduje jedanaest starih glagoljskih tiskanih misala i brevijara. Don Vlade Cvitanović, koji je istraživao i pisao o svećenicima glagoljašima, navodi da je u vremenu od 1517.-1953. iz Tkona bilo rodom 82 svećenika

Tri glagolske maticе krštenih, odnosno tri sveska maticе krštenih dragocjeno su vrelo podataka o tkonskim obiteljima i župnicima. U prvom svesku su upisani krštenici od 1613. do 1650., u drugom od 1666. do 1813., u trećem od 1812. do 1844. Veći dio trećega sveska pisan je latinski, a samo je razdoblje od 1815. do 1821. pisano glagoljicom.

Do dana današnjeg očuvali su se domaći glagoljaški napjevi za stalne dijelove Mise i druga bogoslužna slavlja. Crkveni pučki pjevači župe Sv. Tome Apostola još uvijek otpjevavaju na misi i u obredima glagoljaške napjeve te predstavljaju svoju glazbenu glagoljašku baštinu na mnogim susretima i večerima koji su posvećeni očuvanju glagoljaške baštine. U Tkonu se već niz godina održava Susret pučkih crkvenih pjevača na kojem sudjeluju pjevači iz drugih mjesta koji njeguju izvorno tradicijsko pučko pjevanje. Tkonski crkveni pjevači nastupali su na Večerima glagoljaške tradicije 14. srpnja 2001. u sklopu Glazbenih večeri u Svetom Donatu u Zadru. Na 25. jubilarnim svečanostima Pasionske baštine zajedno sa pučkim pjevačima iz Pridge održali su 17. ožujka 2016. godine u crkvi Svetog Antuna Padovanskog u Zagrebu koncert korizmenih i pasionskih napjeva s ophodima kroz Veliki tjedan pod nazivom „O jeziče spivaj virno“. (10. 10. 2016., http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=1992)

MISSALE
ROMANVM
SLAVONICO IDIOMATE
URBANI OCTAVI
EDITUM

ѠХѠФѠ

ROMÆ Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fidei
PERMISSIONE IMPERIALE ET PAPALIS

MISSALE
ROMANUM
SLAVONICO IDIOMATE
JUSSU SS. D. N. PAPÆ
URBANI OCTAVI
EDITUM.

ѠХѠФѠ

ѠХѠФѠ

ѠХѠФѠ

ѠХѠФѠ

ѠХѠФѠ

ѠХѠФѠ

ROMÆ, MDCCXL
Typis, & impensis Sacrae Congregationis de Propaganda Fidei.
SUPERIORUM FACULTATÆ.

1745

1741

Na području Tkona i u samostanu Čokovac sačuvano je 18 glagoljskih natpisa. U „Glagoljskim natpisima“, što ih je priredio akademik Branko Fučić, navedena su dva natpisa iz župne crkve Svetog Tome Apostola u Tkonu, četiri iz obiteljskih stambenih kuća, a dvanaest ih je iz samostana Sv. Kuzme i Damjana s Čokovca (Fučić, Glagolski natpisi, 342-348).

U crkvi Sv. Tome Apostola nalazi se natpis na nadgrobnoj ploči u pločniku crkve: ČwKBE NOVEMBER, 1724, 6. november. Duljina natpisa je 48 cm.

Na staroj kući Zalovićevih br. 88., vlasnik Marinko Katičin, nalazi se natpis na nadvratniku ulaza u dvorište, dimenzija 182x16,5 cm: +ČwK+ 1740

Na kući br. 184. vlasnika Filipa Ostojića, 19. lipnja 1744, nalazi se stari nadvratnik, sekundarno upotrebljen za prag ulaza u podrum, dimenzija 137x37x12 cm: ČwKG...ČKD?IĆ'....NC...H ZUNA.NA.İZ

Na kući br. 260. vlasnik Roka Pribilovića na klesanim blokovima desnog dovratnika na ulazu u kuću nalaze se natpisi: a) na srednjem bloku ČwN 1770 b) na donjem bloku ČwM 1760

Gipsani odljevi navedenih natpisa izloženi su u Glagoljaškom kutku Zavičajnog muzeja Biograd koje je izradio pok. Darko Vihard na temelju uzetih otisaka skupljene građe, istraživanja i objavljenih radova Branka Fučića, Nedе Grbina, don Zdenka Milića i Goroslava Oštrića. Oni su 1980-tih godina obilazili zadarsko područje i popisivali spomenički glagoljašku baštinu.

Prema Planu razvoja Općine Tkon 2014.- 2020. jedan od prioriteta općine Tkon je održivo upravljanje prirodnim i kulturnim vrijednostima koje se nalaze na području Općine tj. evidencija i zaštita povijesnih, tradicijskih i kulturnih vrijednosti. Zahvaljujući tom planu aktualna Općinska uprava je uz podršku mještana i drugih relevantnih institucija: evidentirala nepokretnu kulturnu baštinu (upis u Registar kulturnih dobara RH - župna crkva sv. Tome Apostola, crkva sv. Ante, crkva Gospe od sedam žalosti- Kalvarija); sanira staro groblje oko župne crkve i uređuje prostor oko crkve sv. Ante; financirala je osvjetljenje župne crkvu te izradila stranice Župe Tkon na webu Općine. U suradnji sa Konzervatorskim odjelom Zadar i Filozofskim fakultetom Odsjek Arheologije Sveučilišta u Zadru Općina je pokrenula: evidentiranje crkvenog blaga župne crkve, u župnoj crkvi restauriranje slike Bogorodice na prijestolju i slike Isus na križu, istraživanje i sanaciju crkve sv. Aleksandra na lokalitetu Poljane, uređenje na lokalitetu utvrda Pustograd i lokalitetu Ugrinić dvori. Pokrenut je i projekt mrtvačnice na mjesnom groblju, uređenja prostora oko mrtvačnice i izradu križa.

Općina je u provedbi spomenutog Plana dala značajnu važnost i doprinijela u revitalizaciji i prezentaciji glagoljaškog pučkog crkvenog pjevanja: sudjelovala je u inicijativi za osnivanje Udruge crkveni pučki pivači župe sv. Tome Apostola; podržala je i jedan je od glavnih pokretača izdanja ovog multimedija; organizirala je Susrete crkvenih pučkih pivača u Tkonu u više navrata (gosti su bili pučki crkveni pjevači iz župe Gospe od Zdravljia - Radovin, župe Gospe od Ružarija - Posedarje, župe Male Gospe - Murter, župe Sv. Marija od Milosti - Prvić Luka te župe Uznesenja Blažene Djevice Marije – Stankovci); organizirala je i bila pokrovitelj Božićnih i Uskršnjih koncerata u župnoj crkvi uz sudjelovanje domaćih pučkih pivača te pivača iz Kukljice, Kali i Preka, kao i sudjelovanja domaćeg dječjeg zbora "Ćoci"; poticala je i podupirala gostovanja Udruge crkvenih pučkih pivača župe sv. Tome Apostola po Zadarskoj županiji i šire (svojim tradicijskim glagoljaškim pjevanjem pjevači su predvodili pjevanja preko svetih misa u Prvić Luci, Međugorju kada je bio i direktni prijenos Radio Marije, Rogovu - crkvi sv. Roka- Glagoljaška misa u sklopu Sabora glagoljaša " Slovo rogovsko ", u svetištu na Trsatu u Rijeci). Udruga crkvenih pučkih pivača crkve sv. Tome Apostola dobila je i prestižnu označku HOP(Hrvatski otočni proizvod) za pučko crkveno pjevanje kao vrijedna nematerijalna baština. Udruga je sudjelovala i na Bodulskim danima u Zadru te u sklopu manifestacije Pasionske baština 2016. godine u Zagrebu u crkvi sv. Antuna Padovanskog na Svetom Duhu , održala koncert zajedno sa pjevačima iz župe Pridraga, predstavljajući svoje korizmene i pasionske napjeve. Hrvatska radio televizija i Hrvatski radio 2013. godine imali su izravne prijenose iz župne crkve u Tkonu na kojima su pjevači predvodili pjevanje pjevajući glagoljaške pučke crkvene napjeve.

Vjerojatno je pristup općinske uprave Tkona i realizacija spomenutih

projekata potaknulo doc. dr. sc Irenu Radić Rossi, sa Sveučilišta u Zadru na izjavu prilikom dodjele Priznanja Općine Tkon za suradnju i iznimani doprinos u evidenciji i očuvanju povijesne, tradicijske i kulturne baštine Općine Tkon: "Sve ono što je potencijal, meni se doista svidjelo. Ta prirodna kulturna i povijesna baština našla se u razvojnoj politici Općine i to je ono što me je oduševilo. Ja sam načelno znala da se u tom smislu radi ali ovako deklarativno to još do sada nisam nigdje čula i doživjela. Drago mi je jer to je i moj stav i zbog toga što je to u ovom času najvrjednije i što je, čini mi se, najcjenjenije. Krenuti prema zaštiti baštine ovako u startu dok je još kvalitetno prisutna u prostoru za svaku je pohvalu".

U očuvanju i promociji glagoljaške baštine na biogradskom području svakako treba istaknuti festival „Slovo rogovsko“, koji je tijekom turističke sezone 2008./2009. godine proistekao iz uspješne suradnje Male škole glagoljice i njezine voditeljice prof. Danijele Deković, i Turističke zajednice općine Sv. Filip i Jakov i njene direktorice Klare Eškinja Glavan, kada su se održavale radionice pisanja glagoljicom kao ponuda izrade prigodnih suvenira s motivom glagoljice. Prvi sabor glagoljaša „Slovo Rogovsko, sabora malih glagoljaša "Ajmo dico glagoljati", održao se 2010. godine na Rogovu, gdje su uz glagoljašku misu u crkvi Sv. Roka, području nekadašnje Benediktinske opatije, održana stručna predavanja kao i radionica za djecu. U sklopu festivala bila je otvorena izložba Zavičajnog muzeja Biograd "Glagoljski natpisi Biograda i okolice". Uz zalaganje članova Udruge glagoljaša Zadar pokrenut je 2013. godine i časopis o glagoljici „Slovo Rogovsko“. Iz godine u godinu održavanje festivala se širi i po drugim mjestima, te na njemu sudjeluju brojna djeca iz cijele Hrvatske, održavaju su predavanja, radionice za djecu, osobito radionica izrade glagoljaškog murala. Izdana je i prva

glagoljaška slikovnica „Legenda o nastanku Velebita i Jadranskog mora“. Svake godine nastoji se sudionike, osobito djecu, dovesti u benediktinski samostan na Čokovac.

U sklopu festivala održavaju se i mise na kojima se glagolja i nastoje njegovati glagoljaški napjevi. Pučki pivači župa Svetog Tome Apostola iz Tkona glagoljali su svoje napjeve na festivalu 2015. godine.

Općina Tkon i Turistička zajednica Općine Tkon od 2013. godine aktivno sudjeluju na Saboru Glagoljaša. Isto tako, u organizaciji Dječjeg vrtića Čok, već nekoliko godina za redom se održavaju radionice pisanja glagoljice pod vodstvom koludara iz Čokovca. Mala škola glagoljice, koju podržava i Ministarstvo kulture RH, održava se u vrtiću treću godinu za redom. Kroz likovne i stvaralačke aktivnosti u vrtiću nastala je ove godine i slikovnica *Mali Čok se odlučio na skok*.

Kao što smo mogli vidjeti, govoriti o tkonskoj glagoljaškoj tradiciji, nemoguće je a ne govoriti o glagoljaškoj baštini koludara iz Benediktinskog samostana na Čokovcu. Upravo su oni u tkonskom slučaju zaslužni za razvoj kulture, pismenosti te posebice glagoljaško crkveno pjevanje koje je zaštićena kulturna nematerijalna baština Hrvatske.

PJEVANA BAŠTINA

4. GLAGOLJAŠTO BЕНЕДИКТИНСКИХ KOLUDARA MO-STIRA NA ĆOKOVCU

Zadarsko područje nije samo zemljopisno u sredini naše jadranske obale, nego je u određenom smislu i središte hrvatskog glagoljaštva, odnosno susretište južnoga i sjevernoga puta glagoljaškog bogoslužja. Po mišljenju Branka Fučića, uvaženog stručnjaka za glagoljicu, glagoljaši su najvjerojatnije došli u naše krajeve sa sjevera i s juga. Mogli su doći s juga, jer se zbog sklonosti hrvatskih vladara slavenskom bogoslužju glagoljaštvo u južnim krajevima bilo prilično raširilo. O tome svjedoči papa Ivan X. koji u istom pismu opominje hrvatskoga kralja Tomislava i zahumskoga kneza Mihajla da se moraju više zalagati protiv bogoslužja na slavenskom jeziku (Fučić, I benedettini, 311-325). Mogli su doći i sa sjevera, iz Moravske preko Panonije, jer su Hrvati rado primali raspršene učenike sv. Metoda.

Ne samo glagoljaštvo općenito, nego i glagolsko pismo posebno, imali su svoje razmeđe i susretište u srednjovjekovnom Zadru: „Možemo dati srednjovjekovnom Zadru ulogu razmeđa: 1. s glagoljskim jugom, s kojim ga vežu zajednički latinski liturgijski tekstovi, uglavnom benediktinskog podrijetla, i 2. s glagoljskim sjeverom, kojemu Zadar postaje izvorištem liturgijskih predložaka za starije i kasnije plenarne misale i brevijare od XIII. do XV. st.“ (Hercigonja, Mjesto i udio, 113). No pitamo se: koliko je bilo moguće da se u samom Zadru, u kojem su prevladavali „latinski liturgijski tekstovi“, dogodi susret s glagoljskim jugom? Vjerojatnije je da se susretište latinske i glagolske predaje, a kasnije i izvorište novih liturgijskih tekstova, događalo na širem zadarskom području. Ako bismo na tom širem području htjeli pobliže označiti to plodonosno susretište i izvorište, sigurno bismo prepoznali i važnu ulogu koju je imalo područje kraljevskoga grada Biograda. Kao primjer takvog prožimanja glagoljaštva i latinaštva može poslužiti benediktinski samostan Sv. *Ivana Evanđelista*, koga je 1059. godine biogradski biskup Prestancije osnovao, a hrvatski kralj Petar Krešimir IV. bogato obdario. Taj se samostan zbog posjeda u Rogovu zvao i *Rogovski*, a nakon rušenja Biograda 1125. i preseljenja zajednice na Ćokovac kod Tkona, također i *Ćokovski* i *Tkonski*. Po sv. Benediktu se zvao i samostan *Sv. Benedikta*, a po svojim zaštitnicima još i češće *Sv. Kuzme i Damjana*. Razna imena iste monaške zajednice, koja je u povijesti morala mijenjati mjesto svoga prebivališta, govore o susretanju i prožimanju utjecajā gradskе i prigradske sredine, života na kopnu i na otoku, latinske i glagolske kulture. Sve do danas stručnjaci raspravljaju od kada su i do kada biograd-

ski monasi bili latinaši, odnosno glagoljaši. Da li je moguće sve to točno izračunati? I da li je dobro tako strogo dijeliti glagoljsko od latinskog, kad su sami koludri glagoljaši to htjeli spojiti? Naime, isti temelj kršćanske vjere i zajednički liturgijski kult zahtijevao je sklad kulturā različitih predaja.

Povjesni dokumenti nam svjedoče da na zadarskom području, kao i u hrvatskim krajevima općenito, nije bilo sukobljavanja različitih obredā, jezikā i pisama. S pravom se može reći da se radilo o mekoj granici preko koje su kulturna dobra lako prelazila i međusobno se prožimala. Imajući to u vidu bolje ćemo razumjeti hrvatsku srednjovjekovnu književnost koja je bila tropismena i trojezična. (Hercigonja, Tropismena).

Ako u tom kontekstu vrednujemo otok Pašman i ostalo zadarsko otočje, nikako ne smijemo podcijeniti njihov doprinos glagoljskoj kulturi. Zanimljivo je mišljenje Petra Runje o duhovnom utjecaju bogatoga otočnog glagoljaštva na kopnene krajeve: „Nije dostačno gledati i tražiti samo utjecaje s kopna na otoke jer to kao da osiromašuje vidike. Bilo bi zato pravilno gledati i tražiti koliko su ti divni otočni prostori – ispunjeni najvećim vrijednostima što ih čovjek posjeduje – djelovali na kopno, koliko su prenosili duhovne vrijednosti s otoka na kopno. Utjecaj na otočnu sredinu u civilizacijskom i kulturnom pogledu bio je značajan, ali u duhovnom

pogledu otočna sredina bila je i previše bogata da bi ovisila o mrvicama koje je mogla dobivati izvana (Runje, Duhovni život, 26).

Zadarski su otoci bili poznati po glagoljanju. Među njima se isticao i otok Pašman, a na Pašmanu mjesto Tkon i njemu obližnji benediktinski samostan Sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu. Kao primjer navedimo glagolske fragmente koje je svećenik Ivan Berčić prikupio na zadarskom području, a danas se nalaze u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Sankt Peterburgu; među najstarijima i najznačajnijima su oni iz Tkona koji potječe iz XIII. stoljeća. Neki su iz čokovskoga samostana (Breviarium Glagoliticum Tkonense u: Jelić, Fontes, XIII., 10).

Doista, čokovski monasi su također utjecali na druge (okolnu kulturu), a ne samo bili podložni njihovima utjecajima. Razumljivo, taj utjecaj se najviše očitavao u Tkonusu i na otoku Pašmanu. Samostansko moljenje i pjevanje u dva kora nadahnjivalo je i ono župno, pa se naizmjениčno pjevanje muškog i ženskog zpora u tkonskoj župi snažno ukorijenilo i održalo sve do danas. Pjevalo se uglavnom napamet, ne samo u Tkonusu nego i na Čokovcu. Prema svjedočenju vizitatora Valiera, koji je došao u kanonski pohod zadarskom kraju u drugoj polovici 16. stoljeća, kod benediktinaca u samostanu Sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu nije našao nijedne knjige koja bi imala zapisane napjeve, te je istaknuo da sve „pjevaju vještinom koju su stekli dugotrajnom upotrebom i napamet“. (Bezić, Razvoj, 155). Tom istom vještinom, odnosno „dugotrajnom upotrebom i napamet“, oduvijek se pjeva i u Tkonusu.

Sedam stoljeća koludarskog svjedočenja kršćanske vjere i kulture odrazilo se ili reflektira se i u jeziku: na Pašmanu se samostan zove *mostir* ili *molstir*, monasi su *koludri*, obradiva zemlja ispod Čokovca je *Koludrovica*, u Tkonusu *Koludrove njive i Koludrova kuća...* Inače, benediktinci su monasi, a u glagoljaškim samostanima su se nazivali i koludri. Utjecaj čokovskih benediktinaca nije percipiran samo na Pašmanu, već se osjećao i u Zadru, gdje su koludri Sv. Kuzme i Damjana surađivali s monaškom zajednicom Sv. Krševana, te imali svoj hospicij kod Sv. Dimitrija. Usluge koje su monasi iskazivali hodočasnlicima i drugima gostima u Zadru - dakako i na Čokovcu i u Rogovu - bile su samo jedan dio njihovog karitativnog djelovanja. Kako svjedoči jedan zadarski nadbiskup, čokovski monasi su bili „puni plodova poštjenja i milostinja“ (Bianchi, Kršćanski Zadar, I., 324.)

Pretpostavlja se da su u 14. stoljeću, na poziv češkoga kralja Karla IV., upravo čokovski koludri pošli u Prag da u novoosnovanoj opatiji Emaus poučavaju i njeguju staroslavensko bogoslužje. Budući da nije bilo glagolskih knjiga, češki kralj Karlo IV. je u tom samostanu osnovao i glagoljaški skriptorij i stalnu službu *slavenskog pisara*. Na jednom biblijskom

PJEVANA BAŠTINA

rukopisu iz 1416. godine češkim jezikom je dodano *pisarzi harvatski*. Jesu li to bili čokovski benediktinci, možemo samo predpostavljati. Papa Klement VI., koji je 1376. godine odobrio slavensko bogoslužje, tom prigodom tvrdi da „mnogi benediktinski samostani u Hrvatskoj vrše čitavu službu božju po starodrevnom običaju na slavenskom jeziku“ (Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, I., 157). Nema nikakve dvojbe da je među njima bio i samostan Sv. Kuzme i Damjana. Nažalost, u XIV. i XV. stoljeću nestali su svi benediktinski glagoljaški samostani, osim čokovske opatije koja se sve do utrnuća 1808. godine zvala „glagoljaška opatija“ (*abbatia glagolitica*).

Zanimljivo je da se župa u Tkonu, koja je prema *Općem šematizmu* iz godine 1974. osnovana u XI. stoljeću, rijetko spominje u srednjovjekovnim dokumentima. Još manje se spominju svećenici koji su u Tkonu vršili svoju pastoralnu službu. Vjerojatno je tomu razlog ovisnost tkonske župe o benediktinskom samostanu Sv. Kuzme i Damjana, čiji su koludri često bili i tkonski župnici (Runje, Duhovni život, 198).

Nije moguće predstaviti tkonsko glagoljaštvo odvojeno od benediktinskoga samostana na Čokovcu. Ako su benediktinci bili na izvorištu hrvatske književnosti, koja je u srednjem vijeku bila trojezična i tropis-mena (Galović, Benediktinci), onda se o čokovskim monasima s pravom može reći da su bili na izvorištu glagoljske kulture Tkona, otoka Pašmana i mnogo šireg područja. Da je Čokovac bio i hodočasničko središte potvrđuje papa Bonifacije IX. godine 1399. kada daje oprost vjernicima koji pohode čokovsku crkvu na svetkovinu sv. Kuzme i Damjana i na sve korizmene nedjelje (Runje, Duhovni život, 56). Običaj hodočašćenja na Čokovac za blagdan sv. Benedikta i na Uskrsni ponедjeljak - kad dolazi mnoštvo vjernika iz Tkona i cijelog Pašmana, iz Biograda i okolnih mjes-ta održao se sve do danas.

Teško je precizno datirati kada je čokovski samostan postao glagoljaški. Ne smijemo zbog toga žaliti, jer je to znak da se glagoljaštvo nije silom nametnulo - u tom slučaju bi to bilo negdje zabilježeno i dokumentirano - nego da se rado, ali postupno prihvatačalo i da je imalo plo-dan suživot s latinskom kulturom. Naprotiv, točno se zna kad glagoljaštvo više nije odzvanjalo po samostanskim prostorima na Čokovcu. Francus-ka uprava zatvorila je samostan 1808. godine. Zapravo, možda bi bilo bolje postaviti pitanje: kad je Čokovac postao latinski? Naime, slaven-sko bogoslužje je bilo tako snažno ukorijenjeno da je malo vjerojatno da su latinski samostani prihvatačali glagoljaštvo, a vrlo vjerojatno da su glagoljaški prihvatačali latinski. Kao što sugerira primjer prihvatanja Pravila sv. Benedikta, nisu latinski prevodili Pravilo na hrvatski jezik, nego su glagoljaši prepoznali važnost Benediktova Pravila, prihvatali ga i preveli na hrvatski (Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj I, 160-161).

Ćokovski samostan Sv. Kuzme i Damjana je čuva brojne glagolske spise i kamene natpise. „Ovaj je samostan posjedovao slavnu pismohranu s vrlo starim vrijednim spisima na pergameni iz kojih su domaći i strani povjesničari skupili važne podatke. Bila je tu i biblioteka, a pokojni župnik Bakinić posjedovao je lijepi rukopisni glagolski misal pisan na pergameni i ukrašen raznobojnim crtežima, te druge stare isprave i spise na gotici koji su pripadali samostanu“ (Bianchi, Kršćanski Zadar, 127). Nažalost, u ratovima i drugim neprilikama kroz tolika stoljeća nestali su brojni rukopisi, a najviše sačuvanih spisa se sada čuva u Državnom arhivu u Žadru i Arhivu Hrvatske akademije u Zagrebu.

Josip Kolanović drži da je na Čokovcu postojao vrlo stari glagoljski skriptorij (Kolanović, Benediktinci na Pašmanu, 95-107). „Kada su benediktinci s Čokovca dobili u Zadru crkvu sv. Dimitrija, oni su ondje donijeli i širili glagoljicu, ali su imali i izravni doticaj sa svetokrševanskim skriptorijem u kojemu su nastali značajni liturgijski kodeksi. Taj doticaj se odrazio i na sanktoreme u kalendarima glagoljskih misala i brevijara cijelog obalnog pojasa. Potrebno je provesti temeljitu komparativnu analizu svih liturgijskih kodeksa, kako bi se utvrdila njihova međuvisnost na cijelom prostoru od Istre do Splita. No, i dosadašnji rezultati istraživanja pokazuju da je u tomu presudnu ulogu odigralo zadarsko područje, a to znači upravo benediktinci s Čokovca. Naime, porijeklo glagoljskog sanktorema u kalendarima misala i brevijara cijelog tog prostora vuče korijene u zadarskim lokalnim litanijama s imenima benediktinskih svetaca kao i svetaca čije su se relikvije od starine častile u Zadru, a nastale su, čini se, krajem 12. ili početkom 13. stoljeća.“ (Kolanović, Benediktinci na Pašmanu, 100-101)

O doprinosu benediktinaca glagoljaša u priređivanju liturgijskih knjiga dosta je pisala Marija Pantelić (Pantelić, Odraz sredine, 324-332). Istaknula je prevoditeljski rad čokovskih glagoljaša - što znači da su dobro poznavali i latinski jezik: „Oni su za svoje potrebe prevodili latinske misale i brevijare na staroslavenski, što se opaža po sanktoremima znamenitih benediktinskih opatija, a koje nemaju zagrebački latinski liturgijski kodeksi“ (Pantelić, Odraz

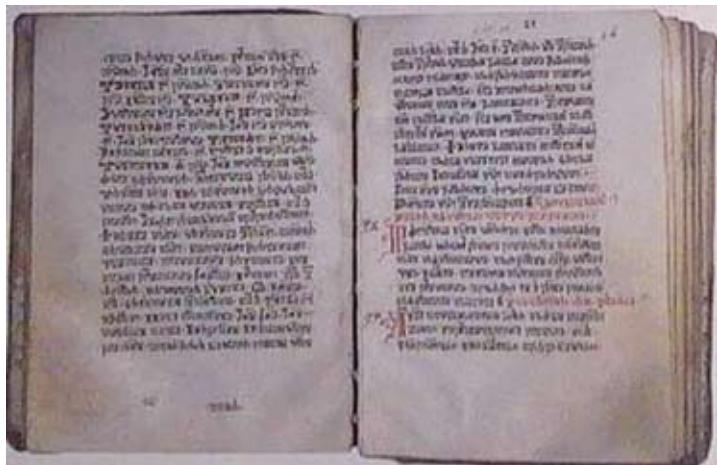

sredine, 325). „Ipak se domaći sloj benediktinskih svetaca najbolje odražuje u oracijama za dobro stanie grada po zagovoru sv. Marije, sv. Krševana i sv. Nikole, patrona najstarijih benediktinskih samostana još iz doba narodnih vladara u Zadru. Te su se oracije sačuvale jedino u misalu kneza Novaka iz g. 1483. U istom se misalu nalaze i lokalne litanije sviju svetih, gdje se uz fond općenitih zaziva svetaca apostrofiraju mnoga imena benediktinskih svetaca: Benedikt, Mavro, Placid ...“ (Pantelić, Odratz sredine, 331). Naime, na sjeveru Hrvatske bio je utjecaj mađarskih benediktinskih opatija, a u Dalmaciji talijanskih.

Prema dr. sc. Marici Čunčić, koja se bavi znanstvenim istraživanjem glagoljaštva, u Čokovskom je samostanu nastao, vjerojatno u 15. st., glagolski brevijar čiji se ostaci nalaze na pergameni u koju je umotana glagolska knjižica krizme iz Banja na Pašmanu (Čunčić, Odlomak, 47-98).

Najstariji rukopis koji potječe sa zadarskog područja je *Rogovska regula*, kako se najčešće naziva Pravilo sv. Benedikta pisano glagoljicom u benediktinskom „mostiru“ na Čokovcu. Sačuvani rukopis Regule je iz XIV. st., a predložak je vjerojatno iz XI. ili najkasnije XII. stoljeća. Ne znamo gdje je nastao ovaj prvi prijevod Regule sv. Benedikta na hrvatski jezik. Ostojić drži da je hrvatska Regula vjerojatno nastala u nekom našem primorskom samostanu (Ostojić, Benediktinci glagoljaši, 21). Ovaj prijevod Bendiktova pravila na hrvatski jezik jedan je od najstarijih prijevoda u svijetu. Koliko nam je poznato, stariji su samo grčki (VIII. st.) i armenski (XII. st.) prijevodi.

Naspram vjernih prijevoda s latinskog izvornika, u Rogovskoj reguli „preko četiri stotine puta je dodana u hrvatskom prijevodu bilo po jedna bilo

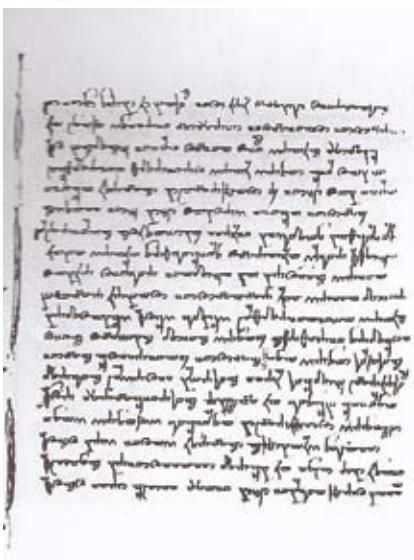
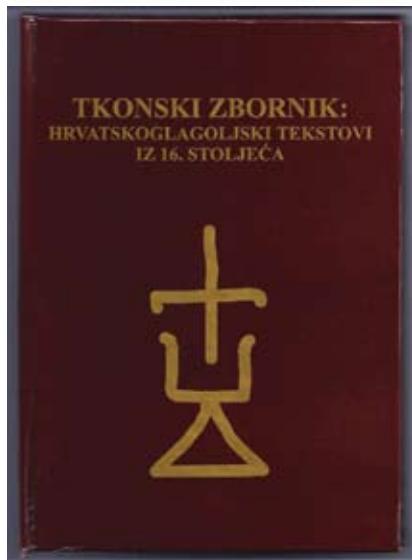
po više riječi ili pojmova, kojih u latinskom originalu nema. S druge strane se na preko pet stotina mjesta ne nalazi po jedna ili po više riječi, što je trebalo prevesti s latinskoga, a nije uopće nikako prevedeno... Ove nepravilnosti i nedosljednosti još uvjerljivije pokazuju kako prijevod u sačuvanom pašmanskom rukopisu nije od iz prve ruke. On je morao biti prije toga nekoliko puta prepisivan te se prilikom prepisivanja izmjenjivao i kvario... Dok su se sve te neobičnosti i netočnosti uvriježile u knjizi, koju su monasi morali dobro poznavati, trebalo je da proteče dosta vremena“ (Ostojić, Benediktinci glagoljaši, 21).

Ima li za nas kakvo značenje takav slobodan prijevod Rogovske regule? Očito prevoditelju, odnosno prevoditeljima, nije bilo toliko važno što točnije prevesti jezične izraze koliko Pravilo sv. Benedikta što bliže prevesti najprije u duhu, a onda i jeziku hrvatskih glagoljaša. Čuvajući svoj jezik i svoje pismo, ostali su sebi vjerni i u prevođenju. Imali su svoje pučko pisanje i govorenje, pučko moljenje i pjevanje, pa su dodali i pučko prevođenje. Možda nije bilo „kulturno“ takvo udaljavanje od latinskog izvornika, ali je zato Benediktovo Pravilo bilo vrlo inkultuirano.

Svakako valja spomenuti i *Tkonski zbornik*, bogatu zbirku različitoga štiva s početka 16. stoljeća. Zbornik je bio sačuvan u Tkonu - zato se i zove „Tkonski“ - a čuva se u arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Profesor Slavomir Sambunjak, koji je priredio njegovo izdanje s latiničkom transliteracijom, uvjeren je „da je taj glagolski zbornik iz prve četvrтине 16. stoljeća jedna od sadržajno najzanimljivijih srednjovjekovnih hrvatskih knjiga te da zavređuje biti smatran tipičnim predstavnikom hrvatskoglagoljske srednjovjekovne književnosti“ (Sambunjak, Tkonski zbornik, 5).

Tkonski zbornik na 170 folija, odnosno 340 stranica, donosi mnoštvo književnih priloga raznolikoga sadržaja, prikupljenih iz ranih hrvatskih krajeva na različitim hrvatskim narječjima. Neki sastavci u Zborniku su od velike vrijednosti i nadilaze svoje inačice u drugim hrvatskoglagoljskim knjigama. U toj bogatoj riznici naći ćemo sastavke iz filozofije i teologije, prikazanjā i poezije, žitjā i legendi, pričā i apokrifā ... Ipak, svi ti sastavci imaju jednu snažnu poveznicu - kršćansku vjeru u proživljenoj pučkoj pobožnosti. Povezuje ih vjera u Boga koji je sve stvorio, svime mudro upravlja, sve s ljubavlju popravlja i sve k vječnosti usmjerava. Prilozi u Zborniku su raznoliki odgovori čovjeka vjernika na Božji govor što ga čuva Sveti Pismo, koje je u Srednjem vijeku tako snažno sve nadahnjivalo i prožimalo. Stoga će oni, koji u takvom štovanju Boga vide samo mrak, uporno ponavljati da se radi o „mraku Srednjeg vijeka“. Upravo suprotno, u središtu svega stoji kršćanski Bog koji je Dobro, Istina, Ljepota. Moć, Pravednost, Svetlost, Savršenstvo (i prije sve-

ga Ljubav, u evanđeoskom smislu, dodali bismo) (Kuvač- Levačić, Tkonski zbornik, 520).

Zaključujući ovaj prikaz o glagoljaštvu u Tkonu i na Ćokovcu, možemo reći da na ovim prostorima latinska i hrvatska kultura nisu bile međusobno isključive, nego se miroljubivo povezivale i prožimale. O tome svjedoče brojni dokumenti u Državnom arhivu u Zadru. Mnoštvo je pergamenata na kojima je tekst s jedne strane latinski, a s druge strane glagoljički (DAZD-333: kut. 8-12) Jedna isprava iz 1636. izvješćuje o stanju u čokovskom samostanu te napominje da je za crkvu potrebno nabaviti jedan latinski i jedan „ilirski“ misal (DAZD-333: kut. 1, 263). „Dva misala na dva jezika u istoj samostanskoj crkvi dobra je slika dvojezičnosti i dvopismenosti čokovskih koludara. Istu znakovitost imaju i brojni natpisi u kamenu po cijelom čokovskom samostanu; glagoljički i latinski natpisi stoje jedan pored drugoga. Tko bi htio strogo razdvojiti glagoljsku i latinsku baštinu čokovskih monaha, morao bi im srušiti i crkvu i samostan“ (Milanović, Benediktinci glagoljaši, 129.). Slično je i s tkon-skom župnom crkvom, u kojoj su također i latinski i glagolski natpisi. Dakle, ne može se reći ili glagoljsko ili latinsko, nego i glagoljsko i latinsko.

Župa u Tkonu i samostan na Ćokovcu bili su susretište glagoljaških putova sa sjevera i juga. Ako tomu dodamo i susretište duhovnosti Istoka i Zапада, što se tako snažno očitovalo u životu glagoljaša, onda za ovo područje „centra Jadrana“ s pravom možemo reći i da je određeno križište hrvatske duhovnosti.

5. PUČKO CRKVENO (GLAGOLJAŠKO) PJEVANJE U TKONU – OSVRT NA GLAVNE TVORBENE, STILSKE I IZVĘDBENE KARAKTERISTIKE

Svaka sredina, bila ona po sebi urbana ili ruralna, koje se identitet temelji na dosezima i povijesnoj susljednosti generacijā posjeduje u sebi čitav splet aspekata po kojima se uklapa u širi sociološki, kulturološki, pa konačno i duhovni plan. Proučavajući *pojedinačno* neki od tih vidova, *izdvojen* dakle iz integriteta cjeline kojoj oni prirodno pripadaju, uvijek u sebi nosi latentnu opasnost zanemarivanja međusobne prožetosti/uvjetovanosti različitih život(vor)nih elemenata s mjesnim, „posebnim“ dosezima.

Sagledavajući znanstveno-popularni koncept izdanjā HKU-a Pjevana baština, a samim time i ovog multimedija o tradicijskome crkvenom pjevanju u Tkonu, ovdje je nemoguće donijeti *detaljno* znanstveno promišljanje o pučkome crkvenom (u ovomu slučaju glagoljaškom) pjevanju vjernika laika – pučkih pjevača i pjevačica – u Tkonu u *današnjemu vremenu*. U formi blago izložene muzikološke analize daljnji tekst čitatelju želi pružiti osnovne informacije koje mogu biti temelj budućim tekstualnim znanstvenim naporima za konciznije usporedbe i proučavanja, bilo na lokalnoj ili pak široj razini.

Razumije se da posebnu vrijednost ovoga multimedija čine tonski zapisi cjelokupnoga repertoara što ga današnji pučki crkveni pjevači još uvijek prakticiraju ili su ga, po sjećanju svojih starijih članova, mogli obnoviti i za ovu prigodu otpjevali. Svakako bi bila zanimljiva cjelokupna i detaljna analiza i usporedba tradicijskoga crkvenog pjevanja u Tkonu danas s onim iz 1960-ih, koje je svojim magnetofonskim snimanjima zabilježio akademik Jerko Bezić (1929. – 2010.). Za ovu smo prigodu napravili smo usporedbe onih naslova koji su nam se učinili najzanimljivijima za predmetnu analizu. (Svojim svjedočanstvima, stručnim zapažanjima i prijateljskim sugestijama u provedbi ovoga rada pomogli su nam tkonski crkveni pjevači i pjevačice, te uz o. Jozo Milanović, benediktinca, jednog od autora ove monografije, i dr. sc. Jerko Martinić i dr. sc. Ivana Kurtović Budja.)

Terenski istražujući glagoljašku pjevanu baštinu po župama u Zadarskoj nadbiskupiji J. Bezić, nažalost zbog ograničenih mogućnosti ondašnje tehnike, nije uspio snimiti cjelokupan materijal koji se tada još pjevao po mnogim crkvama; nadalje, česti su slučajevi zabilježba

određenih napjeva koje nemaju ni svoje početke ili krajeve, ili su k tomu jako loše kvalitete, a samim time i „neupotrebljivi“ za možebitno „ugodno“ i zanimljivo slušanje današnjim generacijama slušatelja. Slično je bilo i s Tkonom, mjestom što ga je u sklopu spomenute etnomuzikološke inicijative Bezić pohodio dana 1. prosinca 1963. zabilježivši pritom ukupno 46 mjesnih napjeva. Na nosaču zvuka koji je priložen u ovoj monografiji od toga je broja preuzeto šest naslova kako bi se, barem na neki način, slušatelju približila tkonska glagoljaška pjevana baština iz predkoncilskog vremena Drugoga vatikanskog sabora (1962. – 1965.), s kojim su napravljene značajne promjene u liturgiji Crkve. Osim toga, tim smo i na jedan simboličan čin iskazali pok. akademiku zahvalnost za njegov veliki doprinos u očuvanju i istraživanju ove vrijedne nematerijalne hrvatske baštine.

Pod terminom 'glagoljaško pjevanje' u ovome se radu, pojednostavljeno rečeno, podrazumijevaju vokalne (*a cappella*) izvedbe većih ili manjih skupina

odnosno pojedinaca iz vjerničkoga puka, koji ih pjevaju načinom što su ga su primili u baštinu od svojih starijih pjevača-prethodnika. Jezik dotičnih napjeva danas većinom odgovara standardnim liturgijskim tekstovima (npr. u misi), uz koje svakako valja uvažiti i starije tekstne predloške (na staroslavenskome i na šćavetu). Kako bi se izbjeglo ponavljanje detaljnih definicija glagoljaškoga pjevanja, zainteresirane za ovu i sličnu problematiku upućujemo na navedenu citiranu, konzultiranu i dopunsku literaturu.

Sagledavajući naslovnu temu u svjetlu prethodno iznesenih pogleda, ovaj prikaz dakle nema pretenzije biti okosnicom *detaljnoga* znanstvenog promišljanja o tradicijskome pučkom crkvenom pjevanju u Tkonu, već ga ponajprije valja shvatiti kao nastojanje da se u formi blago izložene muzikološke analize pruže osnovne informacije koje bi mogле potaknuti buduća istraživanja kojima bi se preciznije proučili stariji tonski zapisi, točnije oni koje je načinio J. Bezić.

Po svojim govornim osobinama, prema informacijama koje je dala dr. sc. Kurtović Budja s Odjela za dijalektologiju pri Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovje u Zagrebu, Tkonjani pripadaju južnočakavskom dijalektu koji karakterizira ikavski refleks jata i čakavska akcentuacija (uz posljednjih pola stoljeća sve zastupljenije štokavske jezične crte), a glagoljaška tradicija mjesnoga svećenstva i upućenosti pučanstva na nju u ovoj je sredini višestruko bila potvrđena. U mjesnoj je povijesti i izgradnji uljudbenoga identiteta ovdašnjega življa svakako značajnu ulogu odigrala blizina muškoga benediktinskog samostana sv. Kuzme i Damjana iz XII. stoljeća (usp. Ostojić, Benediktinci, II., 221–234). Monasi toga cenobija, smještena na nedaleku brežuljku Čokovac, u povijesti otoka Pašmana i obližnjih strana bili su naime pokretači glagoljaštva te predvodnici narodne pismenosti i kulture. Osim toga, među svim benediktinskim samostanima u Dalmaciji upravo je taj čokovski „najduže i sve do kraja uzdržao glagoljicu u službi božjoj“ (Ostojić, Benediktinci, II., 224). Izuzev te činjenice, koja se tiče uporabnoga bogoslužnog jezika i pisma, važno je uočiti još dvije izvedbene osobitosti što su ih čokovski *koludri* u svojoj monaškoj zajednici stoljećima njegovali, a što se bez sumnje odrazilo i na tkonsko pučko crkveno pjevanje (usp. Blajić, Naprijed s glazbom, 74–80): solističko započinjanje napjeva s naknadnim priključenjem ostalih molitelja/pjevača te naizmjenično (antifonalno) i skupno pjevanje „u dva hora“, kako kažu mjesni „piváči“, čime se skladno artikulira izmjena pojedinih, zaokruženih tekstnih cjelina – rečenica (u slučaju pjevanja proze) ili pak strofā (kod izvedbe poetskih vrsta). Na logičnim mjestima, primjerice kod izvedbe posljednje kitice, i muški i ženski glasovi nastupaju ujedinjeno. U izvedbama pučkih pjevača obje te karakteristike imaju i svoju sasvim praktičnu stranu. Naime, pojedinci koji započinju izvedbu redovito su pjevači sigurni u osnovne aspekte dotičnih napjeva (tekst, melodiju te optimalnu visinu intonacije i brzine izvođenja, poznavanje liturgijske akcije kao i pojedinih, mjesnih bogoštovnih uzusa i sl.), a često su i glazbeno/glasovno iznadprosječnih mogućnosti; pjevanje u dva kora doprinosi dinamizmu izvedbe, podjednako uključenosti svih sudionika te, konačno (pri dugim izvedbama), omogućuje i dobro došlu stanku ili trenutak odmora. U Tkonu i danas tako pjevanje u pojedinim, već ustaljenim slučajevima skupnih izvedbi iniciraju solisti(ce) – dakle ili muškarci ili žene (koje su se u crkveno pjevanje u Tkonu intenzivnije uključile negdje sredinom protekloga stoljeća) – redovito s naknadnim priključenjem ostatka zbora. Tijekom bogoslužnih čina u crkvi muškarci su smješteni uglavnom na pjevalištu poviše glavnih ulaznih vrata, ili, kako sami kažu, „na horu“, dok žene sjede „za bancima“ koje se nalaze u središnjoj crkvenoj lađi. I za procesijā tijekom crkvene godine izvođači

se pozicioniraju odvojeno: zasebno se, naprijed, grupiraju I. i II. glasovi muškoga dijela zbora, dok se iza njih, u sklopu ostatka prisutnih vjernika na jednak način postavljaju pjevačice.

Uz te karakteristike – koje su često prisutne i u drugim sredinama, gdje je slično pjevanje povijesno (bilo) zasvijedočeno ili, u svojem današnjem obliku (u recentnoj fazi), još uvijek postoji – u nastavku ovoga osvrnut ćemo se na još nekoliko karakteristika vokalnoga izričaja pjevača i pjevačica tkonske župne crkve Sv. Tome.

Kao *osnovni materijal* u analizi i razradi predmetne teme poslužio je kompaktni nosač zvuka s ukupno 33 snimljene jedinice. Prvih 28 jedinica snimljeno je 24. siječnja i 16. lipnja 2014. u tkonskoj župnoj crkvi pod stručnim vodstvom dr. sc. Joška Čalete i dr. sc. Dragana Nimca, uz suradnju tonskih majstora Zorana Gugića i Vite Gospodnetića, pučkih crkvenih pjevača iz Tkona, zborovođe Marinka Ruševa (Bepa), voditeljice Ljiljane Jakovljev i načelnika općine Tkon Gorana Mušćeta. Ističemo ovdje da se na nosačima zvuka za pojedine pjesme ne nalaze sve kitice, jer je napjev uvijek isti kao u prvoj kitici dotične pjesme (neke pjesme imaju i do 20-tak kitica što bi bilo prezamorno slušatelju). Posljednjih šest jedinica Bezićeve su snimke iz 1963., koje se danas čuvaju u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu (vrpc 21, Sc4, Fe8).

Preslušavanjem i usporedbom svih Bezićevih tonskih zapisa (uključujući i one koje nismo stavili na priloženi nosač zvuka) sa snimkama iz 2014., opažaju se, u slučajevima sačuvanih napjevā – očekivano – uz mnoge sličnosti, i neke razlike. (Popis snimljene Bezićeve građe donosimo i u ovoj monografiji.) Pojedini danas izgubljeni/zaboravljeni naslovi u Tkonu možda će se u budućnosti i revitalizirati te bi se bez sumnje prikladno mogli primijeniti u današnjemu bogoslužju, što je bilo, uz očuvanje, jedno od glavnih motiva kada je započet cjelokupni projekt HKU-a Pjevana baština.

Osim količine snimljenoga materijala razvidan je i sâm repertoar što ga tkonski crkveni pučki pjevači još uvjek izvode prilikom liturgijskih slavlja (na misi, prilikom blagoslova s Presvetim), odnosno prigodom nekih pučkih pobožnosti (npr. procesijā). Popis napjevā jasno pokazuje da se do danas sačuva dio nekada zasigurno veće i bogatije cjeline. Već se na prvi pogled tako uočava nedostatak *Muke* ili nekoga drugog naslova koji bi bio vezan za obrede Velikoga tjedna, a nalazimo ih u popisu Bezićevih snimki. Prema kazivanju pjevača, *Muka Gospodinova* u Tkonu se izvodila „tradicionalnim načinom“ (razdioba teksta između svećenika, ostalih solista i čitava pjevačkoga zbora) i napjevom sve do liturgijske reforme nakon Drugoga vatikanskog sabora. Paraliturgijski napjev, pak, među pukom omiljeni *Gospin plač – Poslušajte, braćo mila, gorku muku Gospodina*, na tekst fra Tome Babića (oko 1680. – 1750.), uspio je odoljeti povijesnome zaboravu. Toj činjenici zasigurno je pogodovala okolnost da se tkonski *Gospin plač* (br. 17) pjeva na istu melodiju kao i pjesma *Ja se kajem, Bože mili* odnosno korizmeno-marijanska posljednica *Puna tuge Majka staše*. Ipak, na nosaču zvuka, na kojem su doneseni svi napjevi koje su pučki pjevači znali i mogli otpjevati, razumije se, u odnosu na broj naslova koji su egzistirali u vremenu Bezićevih istraživanja, postojeći je total napjevā prisutan u smislu *žive prakse* tijekom čitave crkveno-liturgijske godine. Svojim osobinama, jasno, osim podastiranja vlastitih kvaliteta, predstavljeni zbir napjevā bez sumnje naznačuje (vjerojatno slične) osobine i kod jedinica koje danas više nisu u uporabi.

Napjev poput *Plaća Jeremije proroka* (br. 15), zbog izmjena bogoslužja nakon Drugoga vatikanskog sabora, iščeznuo je iz tkonskoga liturgijskog života, no pojedini su ga pjevači i danas (bez većega „traženja“) spremni otpjevati; s druge pak strane, ne pjeva se više niti Kašićev prepjev (iz prve pol. XVII. st.) tijelovskoga himna *Pange lingua gloriosi – O jeziče, spivaj virno* (br. 21), no sâm je napjev ostao sačuvan i u praksi prisutan, ali s novim, danas službenim tekstom *Usta moja, uzdižite* (br. 20) u redakciji Milana Pavelića (1878. – 1939.).

Prema kazivanju pjevača, u Tkonu se u crkvi, uostalom kao i u brojnim

primorskim mjestima Dalmacije, prije sve do otprilike pred pola stoljeća osim mise pjevao i Časoslov, tj. njegovi glavni dijelovi – Jutarnje i Večernje. (O praksi pjevanja Časoslova na području srednje Dalmacije opširno je pisao dr. Jerko Martinić. Usp. Martinić, Glagoljaško-tradicijsko pjevanje) Prema kazivanju mještanin Ivan Grdaš (r. 1940.) „nekada se Večernja u Tkonu molila svake nedilje, a sredinom prošloga stoljeća samo na ‘mlade nedilje’, i to za mrtve; nakon blagoslova s Presvetim izišli bi na ‘cimitor’ [tj. groblje], ono staro koje se nalazi odma’ isprid ‘crīke’ [crkve]“. I drugi mještani za starija vremena kazuju slično: „U Tkonu se prije mise uvik molilo za mrtve. Prije mise bilo je *Odršenje mrtvi*”, svaku nedilju na starom groblju. Svećenik i remeta išli bi sa svetom vodom, puk je čeka u crkvi. Pivalo se *Iz dubine vapijem tebi, Gospode.*“

Mada se spomenuta liturgijska služba Časoslova u Tkonu više ne obavlja, pojedini su njezini napjevi još uvijek „u uhu“ nekolicine starijih pjevača. Prema kazivanju o. Jose Milanovića, i danas se u Tkonu „na sprovodu, tijekom ophoda od crkve do mjesnoga groblja, pjeva dio – koliko se već ‘stigne’ – pokojničke Večernje prema predlošku iz Vlašićeva *Bogoslužbenika*“ (usp. Vlašić, Hrvatski bogoslužnik, 368–406).

Priroda pjevanih tekstova, predložaka službenih liturgijskih dijelova (danasa onih iz Mise, a nekada i tekstova iz Božanskoga oficija), odnosno onih paraliturgijske provenijencije, „zadanost“ je sama po sebi. Kojoj god domeni da pripadaju, i jedni i drugi tekstovi artikulirani su na način nevezanoga (proza) ili vezanoga govora (poezija) i u crkvi sv. Tome najvećim se dijelom još uvijek (kao i nekada) izvode napamet. Dovoljno je da predpjevač (koji „za svaki slučaj“ i može imati pisani predložak) započne s izvedbom, na što mu se bez poteškoća priključuju ostali pjevači i pjevačice. Činjenica da su tkonski pjevači u prošlosti, daljoj, ali i onoj recentnoj (o čemu nam i oni sami svjedoče), „prelazili“ sa starijih tekstova (glagoljskih i onih na ščavetu) na one novije, možda na najbolji način svjedoči *transgeneracijsku* i *transmutacijsku* nit ovdašnjega glagoljaškog pjevanja. Upravo ta *mogućnost prilagodbe* izvanredan je dokaz vitalnosti i elastičnosti baštinjene glazbene tradicije, naime one koja se bez većih „problema“ mogla uklopiti u zahtjeve nadošlih vremenâ i – najizravnije rečeno – sâme liturgije. Njezina *funkcionalnost* sagledava se najpotpunije u nedjeljivosti pojedinoga napjeva od bogoslužnoga čina, u njegovoj *službi*, pri čemu je upravo *riječ* osnovni nositelj vjerske po(r)uke. U skladu s time, pjevanje je svojim najvećim dijelom silabično, tj. svakomu je slogu teksta pridružena jedna nota melodije. Uočljivi su nadalje primjeri distribucije jednoga sloga na grupu od po dvije ili tri note (karakteristike neumatičkoga principa), dok mjestimični pokušaji razvitka bogatije melizmatičke profiliranosti u pojedinim solističkim napjevima kao da

ostaju sputani osjećajem stanovite melodijske suzdržanosti.

Ritam pjevanja načelno se slobodno kreće čitačko-pjevačkim „prostором“, artikuliran u manje-više umjerenu ili umjereno-poletnu tempu (usp. npr. br. 3, 4, 5 [početak], 6 [početak] i sl.). Ritamsku „čvrstoću“ i organiziranost u najvećoj mjeri posjeduju versificirani tekstovi (usp. npr. br. 7, 8, 9, 19 i sl.). Još jedna od imanentnih karakteristika ovakvoga pjevanja jesu i oscilacije, tj. blaga odstupanja u uporabnim tempima – ovisno već o prigodi u kojoj pjevač(i) interpretira(ju) pojedini napjev.

Prethodno navedeni tekstovi namijenjeni pjevanju, prezentirani Tkonu pripadajućim pučkim glazbenim izričajem, potječe iz različitih izvora te vremena u rasponu od XIV. do XX. st. Među njima je tako prisutna poznata ukopna pjesma *Braćo, brata/sestru sprovodimo* (br. 28) koje se tekst nalazi zabilježen u najstarijem rukopisnom glagoljskom zborniku, čuvenome *Pariškom kodeksu* (*Code Slave 11*) što ga neki autori datiraju u drugu pol. XIV. stoljeća (usp. Mihanović-Salopek, Hrvatska himnodija, 22).

U božićnome ciklusu u Dalmaciji se od davnina pjeva poznata i dobro rasprostranjena posljednica *U se vrime godišća/godišta*; za kazati je pritom kako tkonska verzija predstavlja tek njezinu neznačatnu meloritamsku inačicu.

Muzikološki je osobito pak zanimljiva uskrsna posljednica *Victimae paschali laudes* što se u Tkonu (pod nazivom *Žrtvi vazmenoj neka hvale daju kršćani*) još uvijek izvodi antifonalno, ali tako da se iza svakoga otpjevanog retka sekvence (u izvedbi muškoga zbora) pjevanju (na način svojevrsna refrena) priključuju i žene s riječima „Kaži nami, Marija, što si na putu vidila?“. Misni dijelovi (od kojih se *Vjerovanje* danas više i ne pjeva) za potrebe ovoga projekta u 2014. izvedeni su, po želji pjevača, u cijelosti na staroslavenskome, dok ih oni u praksi već godinama pjevaju prema važećemu liturgijskom tekstnom predlošku, jednako kao i misnik one dijelove koji kod slavljenja euharistije spadaju na njega; utoliko postaje jasno kako pjevanje davno kodificiranoga staroslavenskog teksta (hrvatske redakcije) pjevačima još uvijek nije „daleko“. Na sličan su način posvjedočili i „lakoću“ prelaska sa ščaveta na standardni hrvatski jezik, pri čemu je, kako je već prethodno bilo rečeno, postojeći napjev bez poteškoća ili možebitnih narušavanja naslijedene, prepoznatljive melodijske reljefnosti usvojio svoju novu jezičnu okosnicu. Kratke odgovore prije evanđelja, jednako kao i one u predslovlju (prefaciji), puk kako nekoć tako i danas izvodi pjevajući sebi svojstvene melodije (na nosaču zvuka pod br. 30 donosimo snimke iz 1963.). O pjevanju na Misi prije posljednjih liturgijskih izmjena mještanin Ivan Grdaš kazuje sljedeće: Prije bi doša' svećenik sa ministrantima kroz sakristiju:

ministranti su nosili jedan libar, Stari i Novi zavjet. Svećenik bi isprid oltara na desnoj strani čita iz Staroga zavjeta, onda bi preša' na livu stranu i prinija bi libar, onda bi čita Evanelje iz Novoga zavjeta. Prije toga bi se znamena U ime oca i Sina i Duha Svetoga, onda bi govorio Ispovid, i ka' bi on to svršija, on bi poša' priko skalin' na glavni oltar, a mi, mi bi počeli pivati Gospodine. Nije se govorilo "smiluj se", nego "pomiluj" - Gospodine, pomiluj. Onda bi drugi pivač isto tako. To se sve prominilo iljadevetstošeždesetih, ka' se Drugi vatikanski koncil prinija, i sa' se piva "smiluj se", a "pomiluj" je bilo u ono vreme staroslavenski. Ka' bi se to dospilo pivati, svećenik bi reka' "slava višnji Bogu" i dalje molija cilu Slavu u sebi, a mi puk isto tako naglas pivali "I na zemlji mir čoviku". Sa' se piva Virovanje, a u ono vreme se pivalo pučkin pivanjen. U ono vreme ženske nisu pivale, samo muški. U našoj criki grobi su sve po plemenin. Sve žene su onda odile na svoji grobi po plemenin, a muški na bancima. Žena ni smila dojti na banak, pošto ni bilo po svoj criki, samo na pridnjoj strani. Onda ka' bi misa svršila pivalo se Zdravo Ćerce i Budi pofaljeno tri pu' i onda bi se pošlo doma."

Među omiljene pučke paraliturgijske napjeve iz Tkona zasigurno spadaju *Zdravo*, *Krvi Isusova* i *Zdravo*, *Tilo Isusovo*, tijelovska *Dan večere Gospodina* kao i na krajevima Mise ili nekih drugih pobožnosti „neizostavna“ molitva *Zdravo*, *Ćerce Boga Oca* (na koju se redovito neposredno nastavlja s pjevanjem hvalospjeva *Budi hvaljeno*). Čini se po svemu kako *Litanije lauretanske* (br. 11), mada prostorno vezane za tkonsku župu, ipak pripadaju novijemu vremenu nastanka, pa čak i bez neposredne veze s mjesnim glagoljaškim vokalnim naslijeđem. Osim toga, ovu pretpostavku najbolje dokazuje zvukovni zapis dijela litanija (Svih svetih) na Bezićevim snimkama iz 1963. kojih dio donosimo pod br. 33. Utjecaj službene crkvene gregorijanske najočitiji je u primjeru pokojničke posljednice *Dies irae – Dan od gnjiva* u kojoj je početak izvornoga koralnog napjeva postao incipitom onoga mjesnog. Zanimljivo je opaziti da su slični slučajevi prisutni i u nekim drugim mjestima, primjerice Velome Ižu, Jezerima ili Tisnome, ali i Tkonu prostorno udaljenim sredinama, npr. u Klisu ili pak Kučićima kod Omiša (usp. Jankov, Pučki sprovodni napjevi, 174).

Činjenica da se crkveno pjevanje u Tkonu tek u ponekim slučajevima, ali nikada ne u dužemu periodu, nije izvodilo uz instrumentalnu pratnju, odrazila se (sve do danas) i na primjetnoj netemperiranosti. Ovisno već o pojedinim napjevima, ta je osobina na priloženim zvukovnim primjerima iz 2014. prisutna u različitoj mjeri i rasporedu tijekom trajanja pojedinih izvedbi. Osim toga, na znatnu broju primjera u pjevanju je uočljiva i primjena *glissando-povezivanja* nekih melodijskih pomaka ili skokova.

Proučeni napjevi uglavnom su ambitusa terce i kvarte, a tek katkad

(posebno na starijim tonskim zapisima) i kvinte (uz moguće oscilacije spomenutih opsega na nekim mjestima). Raspon napjevā u svim dvoglasnim primjerima podrazumijeva opseg „vodeće“, tj. „glavne“ melodijske linije (usp. Martinić, Pučki napjevi, 345). Tonski poredci zastupljenih dijatonskih nizova upućuju na blizinu tzv. starih načina, najčešće (dijelova) dorskoga i frigijskoga modusa. Svi jednoglasni napjevi na recentnome nosaču zvuka (usp. npr. primjere br. 3, 4, 5 [solistički incipit] i 15) u svojim su melodijskim tijekovima gdjekad labilni; ipak, čini se kako pjevač u takvoj *intonativnoj fluktuaciji* uspijeva redovito uspostaviti određene tonske „oslonce“-žarišta prema kojima gravitiraju sljedovi recitativnih ili kadencirajućih tonskih skupina. Kao i kod jednoglasja, i u slučaju dvoglasnih melodija prevladava postupno (tj. sekundno) gibanje, dok se skokovi (uglavnom tercni) mogu susresti nešto rjeđe; postupci solistā u tome su smislu ipak nešto „slobodniji“, pa je sasvim za očekivati da se dvije izvedbe istoga napjeva u interpretaciji dvojice pjevača razlikuju međusobno barem donekle.

Što se pak tiče tonskoga sloga, osim isključivih solističkih (jednoglasnih) izlaganja, primjerice onih kod pjevanja svetopisamskih perikopa ili otačkih spisa (poslanica, razlaganja i sl.), u skupnim vokalnim izvedbama uvjerljivo prevladava dvoglasje. U slučaju kad isti napjev istovremeno izvode muški i ženski glasovi javlja se pojava ekvisonoga zvučanja. Mjestimice i veoma rijetko, pojavljuje se i troglasje, no tek na nekim mjestima i sasvim je kratkoga trajanja, prilikom združenoga pjevanja muških i ženskih glasova (npr. u nekim kadencama napjeva *Tebe Boga hvalimo*; usp. br. 23). Prizvuk (mogućih) kromatskih promjena/pomaka, evidentan na nekim Bezićevim snimkama, danas nije dijelom značajno primjetnih odlika.

Među bitne osobine analiziranih dvoglasnih napjevā svakako treba izdvojiti tri vrste zastupljenih kadencā. Osim na (tipiziranim) završecima unutarnjih i dočetnih fraza, jednaka se vertikalno-horizontalna gibanja redovito mogu detektirati i unutar razvoja pojedinih melodijskih tijekova, a nastaju:

1. protupomakom glasova iz intervala male terce u unisono pri čemu gornji glas izvodi silaznu veliku sekundu, s II. na I. stupanj (završni ton) modusa, dok mu istovremeno donja dionica pristupa polustepenim uzlaznim pomakom;
2. paralelnim postupnim pomakom dviju terca (prve male a druge velike) prema finalisu. Donji glas (glavna melodija) giba se kao i u netom opisanu slučaju cjelostepenim pomakom s II. stupnja na I., dok mu se istom vrstom pomaka pridružuje gornja, za tercu više

postavljena (ukrasna) dionica. U oba je ova slučaja riječ o napjevima disponiranim u (hipo)frigijskome modusu;

3. paralelnim silaznim pomakom glasova iz velike terce u čistu (tzv. „šuplju“) kvintu. Gornja (glavna) dionica i u ovome slučaju izvodi pomak silazne velike sekunde s II. stupnja na finalis modusa, dok donji (dodani/prateći) glas u istovremenom paralelnom gibanju ostvaruje prepoznatljivi silazni kvartni skok. Taj slučaj indiciran je u primjerima melodijskih gibanja u okvirima dorskoga modusa.

Pjevanje tkonskih pjevača, u skladu s općim karakterom pučkoga glazbenog izričaja, grlene je, gdjekad i s naznakama prizvuka nazalnosti. Način izvedbe dosljedno je proveden u glasnoj dinamici i ne posjeduje namjernih nijansiranja. Ipak, preslušavajući tonske zapise iz 1963., bilo bi teško previdjeti dio u *Vjerovanju* koji su, na riječima što govore o otajstvu Kristova utjelovljenja (jednoj od glavnih kršćanskih vjerskih istina) – „I vaplti se ot Duha Sveta iz Marije divi, i vačloviči se“ – tadašnji pjevači izveli sasvim tiho i nježno, dok su čitav preostali tekst istoga napjeva izvodili u dosljedno glasnoj dinamici. Da tu nije bila riječ tek o iznimci (koji je, k tomu, u međuvremenu pao u zaborav), može poslužiti primjer iz Solina, gdje mjesni Pučki pivači crkve Gospe od Otoka isti tekstni dio (ali na ščavetu, s riječima „I uputio se jest od Duha svetoga iz Marije Dive. I čovik učinio se jest.“), u svojoj dobro poznatoj „Staroj solinskoj misi“, također (i danas!) pjevaju tiho i *più dolce* (usp. Jankov, Stara solinska misa, 180)

Uvid u tkonske pučke (para)liturgijske napjeve kao izdanke ovdašnjega generacijskog bogoslužnog iskustva protkane toj sredini svojstvenim etnomuzikološkim aspektima, uza sve objektivne poteškoće što su im se isprječavale na povijesnim stazama, otkriva nam ipak sliku jednoga *vokalnog sustava* koji je uzmogao izgraditi i do danas zadržati stupanj izvjesne vlastitosti i zaokruženosti. Njegovo pak proučavanje, u prethodnom tekstu s osvrtom na osnovne i najupečatljivije tehničko-izvedbene i estetičko-stilske karakteristike, bez sumnje može poslužiti kao pogodan način određenja glazbenoliturgijskih dometā dotične društveno-vjerničke sredine oblikovane specifičnim povijesnim i duhovno-kulturnim okolnostima, a kojih obrada ide u prilog boljem razumijevanju fenomena ne samo glagoljaškoga pjevanja u Tkonu, već i identiteta glagoljaštva uopće.

PJEVANA BAŠTINA

6. THE GLAGOLITIC CHANT OF THE PARISH OF TKON

The multimedial monography "The Glagolitic Chant of Tkon" is the ninth publication within the project of the Croatian Cultural Association "Heritage of Chant", the third of the series covering the Glagolitic liturgical heritage of the Archdiocese of Zadar. It comprises a book with texts on the history of the parish of Tkon, the history, the contribution from the Benedictine abbey on Čokovac in the preservation and development of the Glagolitic heritage; development and analysis of the Glagolitic chant with note transcriptions, one audio compact disc with 34 recordings of liturgical, paraliturgical and folk chants of Tkon and one digital video disc with a documentary report on the town of Tkon and its history and Glagolitic heritage.

The title page of this monography is characteristic of all editions related to the parish of the Zadar archdiocese, as its design is the same: both the groundplan of the church of the Holy Cross (Sveti Križ) in Nin and the church of Saint Donat (Sveti Donat) in Zadar are emphasised, while the motif characteristic of the particular parish is to be found in the groundplan of the church of the Holy Cross. In this particular instance, this is the motif of the parish church of Saint Thomas the Apostle in Tkon.

6.1. The Glagolitic heritage in general

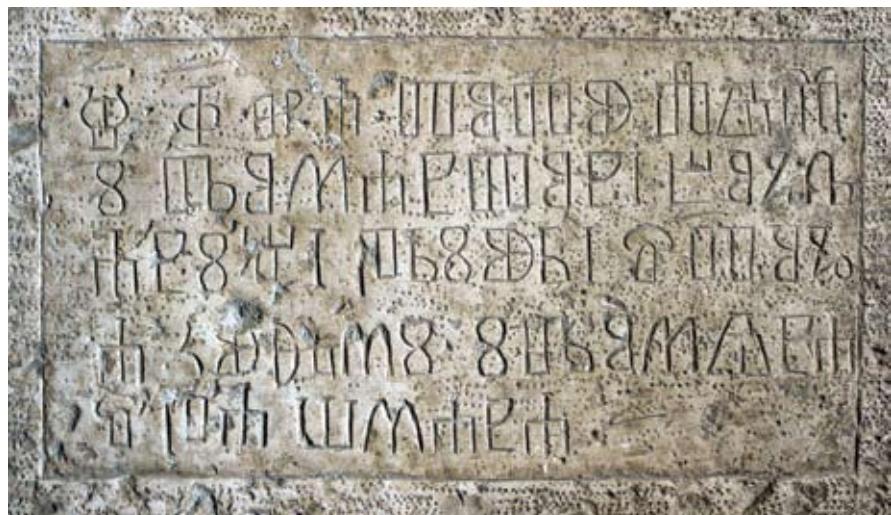
It is well known that the Glagolitic alphabet played a unique cultural, historical and social role among the Croats. By the end of the 15th century the most important monuments of Croatian literature emerged in the Glagolitic script and only 28 years after Gutenberg's invention of print the first printed Glagolitic Missal came out. More than just an alphabet that is not Latin or Cyrillic, Glagolitsa and Glagolitism implies a unique sacral and secular culture, consisting of literature, art, social and political values, music, spirituality, customs and mentality. From the very beginning the fundamental basis of Croatian Glagolitism was the Church liturgy. Unlike the rest of the Catholic nations of Europe, who until the 20th century used the Roman Rite in the Latin language, the Croats had the Roman Rite in Old Church Slavonic and the Glagolitic script. This tradition is based in the apostolic work of Sts. Cyril and Methodius in the 8th century who translated biblical and liturgical texts

of both Byzantine and Roman liturgical provenience into Slavonic. While the eastern and southern Slavic peoples entered the eastern (byzantine) ecclesiastical sphere and used Slavonic, but in the Byzantine rite and the Cyrillic script, the Croats from the start used Slavonic, but in the Roman rite and Glagolitic script. This phenomena was without precedent in the Catholic Church where Latin was the only official liturgical language. Eventhough the Glagolitic liturgy was approved and tolerated by Rome, nevertheless it was often looked upon as something irregular and even illegal by local Latin clergy and various governments that ruled the Croatian Adriatic, where the Glagolitic liturgy existed. The paradox of the Glagolitic liturgy of the Croats is that at the same time it connected the Croats to the orthodox Slavs via the Slavonic liturgical language, but also divided them due to the difference of rites and the fact that they belonged to the Catholic Church. On the other hand, Glagolitism divided the Croats from the rest of the Catholic west via the use of Slavonic and not Latin, but united them due to the same Roman rite and Catholic affiliation.

One of the most interesting aspects of the Glagolitic heritage among the Croats is the Glagolitic liturgical chant. It is only natural that the unique phenomena of the Roman rite celebrated in a domestic and familiar language produced a unique chant. The language was familiar and understandable to the folk and this enabled the laypeople to engage actively in the liturgy. While the peoples of Western Europe had very little access and almost no active participation in the liturgical services the Church, and so developed paraliturgical rites and chants as a substitute, the Croats fully participated in the liturgy, they chanted it and understood it. This fact gave rise to the development of a unique liturgical chant that is not Gregorian (typical for the Roman rite) but instead an original "homemade" chant that can be described as having elements of old Gregorian and Byzantine elements, but on the most part it is an authentic musical tradition based largely on folk music. Glagolitic chants originated in a very tight relation to the traditional folk music of the Croatian Adriatic (Istria, Quarner and Dalmatia) and represent a unique "folk liturgical chant" in Western European culture. (Chapter taken from: Nicanor, Marijan, Radovin. Glagoljaško pučko crkveno pjevanje u Zadarskoj nadbiskupiji, 81-82)

6.2. Tkon and its history

Tkon is a fishing village and port in the south-east part of the island of Pašman, an island whose geographical location is in the centre of the eastern Adriatic, i.e. the region between Zadar and Šibenik. In the Roman period the island was known as „Lissa“, whereas the first instance in which the island was mentioned by its contemporary name is in the 11th century as „Postimana“, and as Pašman from the 15th. On this island, the second largest among Zadar's islands (63 km²), there are 8 settlements located in the north-east of the island as it has the best climate. Tkon has the largest population density, and was first mentioned in „De Administrando Imperio“ (from the 10th century) by Constantine Porphyrogenetus as Katan. Through the centuries some of its other names were Tucun, Tcon, Cun, Tchon, and Tkon in 1840, which is its name today. And yet, despite its name change, its inhabitants always called it Kun, as they do today, and refer to themselves as Kunjani and Kunjke.

The remains of prehistory can be found over the entire island of Pašman and the region of Tkon, as well as the remains of rustic villas and Illyrian and Roman graves. The earliest traces of culture here are from the mid and late Stone Age. 11 constructs from this period have been found thus far, and their purpose was primarily for defence and surveillance. Two of these (Ćokovac and Prkošnjak) are located in what is today the territory of Tkon. It was possible to control the entire Pašman channel from Ćokovac, and this is probably why the locals consider this region as the portal to the Kornati islands.

Besides fishing, small livestock farms, vineyards and olives were among the occupations of its inhabitants. The sewing of „sprta“ and „kofa“ was important exactly for this purpose, and they were used to transport what was harvested from fieldwork to homes and market. This tradition of embroidery can still be seen in Ugrinić, yet it is primarily for tourism, as is the tradition of the making of small boats characteristic of this region (known as 'gajete', 'guci', 'batane' here).

The Pustograd fort (dating from the 6th century), on a hill overlooking the coast is of great historical and cultural significance, and one of the first settlements was located beneath it. On the way to the anchorage on the southern part of the island, the 'Veliki tor' or the 'Palace Ugrinić' (from the 16th century) is located in the Crnika woods. Stone houses, typical of Dalmatia, can also be found in Tkon. It was typical of them that the ground floor was for work and the upper for lodging. In the centre of the town are

the remains of a cottage residence (from the 18th/19th century) in the neo-classicist style which once belonged to the noble De Erco with business facilities, a mill and park. There is a parapet in the port of Tkon from the mid 19th century and it is still used for the same purpose today.

We will also find many stonewalls on Pašman, as they are characteristic of island and coastal regions. Stables for livestock were constructed within them. The most well-known of such constructions in Tkon are the 'Brzića tori' and 'Calovi tori'.

There is a meeting point in the very centre of Tkon (known as 'kolešće' in local dialect) with a communal well and a large piazza with a cistern for the collection of rain water so that its inhabitants would have water suitable to drink. On Sundays and holy days, from Christmas to Lent especially, traditional dances and songs were held on the Koledišće.

The specific geographical position, natural resources and cultural heritage of island of Pašman and the municipality of Tkon have more or less directed its social and cultural life in the direction of Tourism which is based on sustainable development i.e. on the natural resources and rural and cultural elements of tourism. Thanks to some of the well known products of tourism – 'Škraping' – an international trekking race and a expo of island products, an even greater emphasis is being placed on traditional values and a rich heritage.

PJEVANA BAŠTINA

6.3. The Benedictines

For the preservation of Tkon's heritage, the development of its culture and literacy, and especially for the preservation of its traditional liturgical chant, the Benedictines exerted a strong influence on this island's people. The Benedictine monastery of Saints Cosmas and Damian, located on Čokovac Hill (95 metres above sea level), is two kilometres northwest of Tkon. Its name "Čokovac" is derived from the word "čok", which is the term for blackbird in local dialect. It is a zero category cultural monument. After the destruction of Biograd by the Venetians in the 12th century, the Benedictines of Biograd came to Čokovac, as they had already owned land there, and on the foundations of an earlier Byzantine fortress and early Christian church built a monastery and church in the Romanesque style. One can see in the small lapidary of this monastery, among other things, part of a stone relief with the motif of the cross, originally from the chapel of Saints Cosmas and Damian from the 6th century.

This church was completely destroyed in the 14th century, yet the Benedictines reconstructed it in the Venetian Gothic style. This church is decorated with an icon of the Madonna and a painted image of a Gothic cross from the beginning of the 15th century. Its dimensions are 195x164 cm, and the author of this work is the Venetian painter Menegel, a pupil of Paolo Veneziano, who had also worked in Zadar. In 1808 the monastery was closed by the French administration, who had ruled in these parts from 1806 to 1813. This monastery was reconstructed in 1965.

Today it is home to the only male Benedictine order in Croatia: a continuation of its presence on this island for many centuries, as well as nurturing monastic spirituality and mass in Old Slavonic (Glagolitic to be exact).

The Benedictine monks on Pašman used a Slavic language for the liturgy, and for this reason were known as Illyric (Croatian) monks, and their home was known as an Illyric and Croatian abbey. Among all the monasteries in our parts, this monastery has nurtured the use of Glagolitic for the longest period. Among the elder Glagolitic manuscripts, belonging to the island of Pašman, we can find the fragments of a book of hours from the 13th century, the fragments of a missal, an illuminated breviary, a Croatian translation of the rules of Saint Benedict, a summary of writings from the 14th century and fragments from various centuries, curated both in Croatia and abroad. In the so-called almanac of Tkon from the 16th century from the Croatian coast, we have inherited, among other texts written in Glagolitic script, two Croatian sacred presentations from the 15th century.

Both are considered amongst the oldest of such by the same hand, and were transcribed from an earlier template by a monk known as Matej in 1492. More Glagolitic manuscripts have been preserved from later periods. Besides this, the largest collection of stone inscriptions in Glagolitic script can be found on Čokovac. 11 completely or partially preserved inscriptions of this type have been found in its church.

It is of interest that the parish of Tkon (established in the 11th century) is rarely mentioned in medieval documents. The priests who completed their pastoral duties there are mentioned even less. The reason for this is probably in the fact that the parish of Tkon was dependent on the Benedictine monastery of Saints Cosmas and Damian, whose abbots were often parish priests in Tkon.

6.4. The parish of Saint Thomas the Apostle in Tkon

Throughout history the social life of island communities was closely tied to the church, the Holy Mass and Christian traditions. The connection was not determined exclusively by the presence of the church, priests, holy orders and monastic communities, but also by the natural position of the island which in itself is a self-enclosed whole; its inhabitants had only each other to rely on and traditions were preserved and passed on from generation to generation.

The parish of Saint Thomas the Apostle is a parish of the Pašman deanery of the Archdiocese of Zadar. The parish church of Saint Thomas the Apostle is mentioned in the 11th century as the church of Saint Mary, along with its graveyard. In 1215 the church of Saint Mary had its name changed into the church of Saint Thomas. A right-angled apse in the Romanesque style from this period has been preserved, as well as a bell-tower and various fragments. This change has undergone much restoration and refurbishment throughout its history. Its greatest refurbishment was in the first half of the 18th century when a large marble baroque altar and two side altars were added, as well as a bell tower. The main nave is separated from the side naves by six richly ornamented columns. The church was again restored in 1938. The church was decorated by a high Romanesque bell-tower until the Second World War 2 - „alta turri ornatur,“ – with the two aforementioned Romanesque bells which were run by electricity in 1980. The bell-tower retained its form until the Second World War when it fell under bombardment by the allies. The church has been heavily damaged, and the altar of Saint Thomas and its pyramidal spire and the drum of the bell-tower have been completely destroyed and

remain unrestored. Thanks to the abbots of Čokovac, who had taken over the administration of the parish in 1956 (led by Martin Kirigin), the church was restored. The final works of the reconstruction of this parish church were completed in 2012, when Pašman's locals, as volunteers and with their own money, repaired its roof, facade, and the church interior. On the main baroque altar is a painting of the Madonna holding the infant Jesus on her knees. This painting is attributed to Petar Jordanić from Zadar and is from the late 15th century. The picture that we find here today was once part of a triptych or poliptych which was taken apart and for the most part destroyed last century.

On Kalvarija Hill behind this part of Tkon we find the church of Our Lady of the Seven Sorrows a belfry and two bells. The construction of this church was completed at the beginning of the second half of the 18th century. 101 stone steps lead to this church.

In the centre of Tkon there is the church of Saint Anthony the Eremit from the 17th century, with a belfry and two bells. The existence of this church is due to the 1672 legacy of A. Palaškov, a local of Pašman and Glagolitic scholar. Inside it is a marble altar from the beginning of the 19th century. It was restored in 1990.

The parish house, built a little further from parish church on the coast itself, is from the mid 19th century. It was restored and enlarged in 1889. The community graveyard is at a north-west distance from the church.

6.5. The Glagolitic chant of Tkon

As we have seen thus far, the Benedictine monks were those who bequeathed Glagolitic to the island of Pašman, who steadfastly promoted literacy, culture and the heritage of liturgical chant.

Tkon has from time immemorial been a Glagolitic parish in which registries and other books were written in Glagolitic. The parish has carefully kept three Glagolitic registries of those baptised, two books of those wedded, three of those deceased and two of those confirmed into the church, as well as the Glagolitic log-books of the School of the Brotherhood of Saint Thomas, Saint Anthony and Our Lady of Seven Sorrows. There are 11 old, printed Glagolitic missals and breviaries in the parish archives.

The relics of the Galolitic chant of the Benedictine Monks can be recognised, to a certain extent, in the liturgical chant of today's singers in Tkon. Local Glagolitic liturgical chants for the rites of the Holy Mass have been preserved even today. Liturgical folk singers of the Parish of Saint Thomas the Apostle continue to chant Glagolitic chants during mass and holy rites and have proudly presented their Glagolitic heritage for events open to the wider public..

The two sided chant ("na dva kora" 'in two choirs') has today undergone

a change so that there is the mutual interaction of male and female voices: the underlying fact here is that antiphonal chant has been a continuous presence in this kind of musicianship, yet also that the role of the once dominant male voices has been to a great extent replaced and beautifully substituted by women's voices. Yet one thing has remained constant: during church rites, the male singers are still in a specific place – in the choir behind the main doors of the entrance, whereas the women sit in front benches. And during the rites for the dead, the male singers perform first, and the women succeed them. Women began a more intense involvement in liturgical chant sometime in the mid 20th century, i.e. when men would less frequently attend mass because of the repercussions of state oppression in the former communist Yugoslavia.

The basis of our analysis and elaboration here was a compact disk consisting of 33 individually recorded tracks, part of a larger multimedia project. The first 28 pieces were recorded on the 24th of January and the 16th of June 2014, in the Tkon parish church under the direction of dr. sc. Joško Ćaleta and dr. sc. Dragan Nimac, in cooperation with sound engineers Zoran Gugić and Vito Gospodnetić, the church singers of the parish of Tkon, choir master Marinko Rušev (Bepo), the administrator Ljiljana Jakovljev and the municipal prefect of Tkon Goran Muščeta. All verses are included on some of the chants on these recordings, as the remaining verses are sometimes the same in a respective

chant (some chants have up to 20 verses which might be too great a task for the listener). The last six tracks were recorded by Brežić in 1963, and today can be found in the archives of the Institute for Ethnology and Folklore in Zagreb (tapes 21, Sc4, Fe8).

The majority of these sacred chants are for the periods of Lent and Easter, as well as chants for the rites of the dead in the old style, with melodies of a musical quality and textual template which belong to the traditional form of chant otherwise known as Glagolitic chant. What is today understood as Glagolitic chant includes liturgical folk chant in living Croatian. According to scholars, the reasons for this is the gradual substitution of Old Slavonic (no longer spoken), followed by the substitution of older forms of Croatian (known as 'šćavet'), for the Croatian language as spoken today, although we can find many examples in Tkon in which texts in Old Slavonic or šćavet are still sung.

The musical idiom itself though has undergone a slower transformation, and this is because of the survival of this folk tradition of chant which today is known under the collective name of Glagolitic chant, despite the fact that the entire rite is linguistically very distant from its basic archaic Old Slavonic template. In accordance to the facts stated a little earlier, the continued traditional practice of folk chant in Tkon belongs to one of the more preserved examples of an older layer of the heritage of Glagolitic chant, recognised and registered by the Ministry of Culture as an example of a cultural and immaterial good (2008).

Concerning its tonic unit, other than its exclusive solo (monophone) performance, such as those as can be found in the chants of holy periscopes and writings by the church fathers (epistles, exegesis etc.), in group vocal performance two-part singing is significantly dominant. In cases when the same chant is simultaneously performed by both male and female voices, the sound is one of equisong. Occasionally and very rarely, we also find three-part singing, but only in certain parts and of a brief duration.

The chant of the singers of Tkon, in accordance with the general character of folk music expression, is very much in the throat, occasionally displaying a nasal sound. Its method of performance is consistent in its vocal dynamics and possesses no deliberate changes in tone.

Insight into the folk (para)liturgical chants of Tkon, as the progeny of today's general experience of the service of the mass, deeply imbued into all the ethno-musical aspects of this geographical location, with all the objective difficulties which hindered it on its path through history, reveals to us an image of a vocal system which was able to develop and preserve a great degree of originality and completeness even in today's day and age.

Popis crkvenih pučkih pjevača iz Tkona koji su sudjelovali na snimanju za potrebe ovog multimedija (snimano u župnoj crkvi Svetog Tome Apostola u Tkonu, 2014.)

Zborovođa: Marinko Rušev (Bepo) (r. 1952.)

Voditeljica: Ljiljana Jakovljev (r. 1962.)

Muški zbor (12 pjevača)

Prvi glas:

1. Branimir Mušćet (Lekićev) (r. 1953.)
2. Branimir Brzić (Bungurov) (r. 1958.)
3. Ivica Mušćet (Đovani) (r. 1962.)
4. Pavao Grdaš (r. 1952.)

Drugi glas:

1. Mladen Zalović (Maćurlov) (r. 1938.)
2. Radoslav Mušćet (Rade) (r. 1949.)
3. Vladimir Mileta (Balijev) (r. 1972.)
4. Marin Ostojić (r. 1958.)
5. Mirko Mušćet (Šačamentov) (r. 1949.)
6. Vjekoslav Vinković (Slavko) (r. 1938.)
7. Pavao Porubić (r. 1950.)
8. Goran Mušćet (r. 1953.)

Ženski zbor (19 pjevačica)

Prvi glas:

1. Vlasta Ostojić (r. 1985.)
2. Vesna Zalović (r. 1958.)
3. Duška Bobić (r. 1958.)
4. Ana-Maria Hatadi-Ostojić (r. 1974.)
5. Biserka Ugrinić (Bakulova) (r. 1955.)
6. Rajna Brzić (r. 1968.)

Drugi glas:

1. Ljubica Radović (r. 1952.)
2. Katica Muščet (r. 1957.)
3. Renata Baćinić (r. 1964.)
4. Vanda Gotovina (r. 1958.)
5. Tomica Vinković (r. 1941.)
6. Antica Ugrinić (r. 1955.)
7. Marta Muščet-Bobić (r. 1988.)
8. Marija Grdaš (1957.)
9. Rajna Smoljan (r. 1955.)
10. Jasna Ostojić (r. 1960.)
11. Slađana Smoljan (r. 1962.)
12. Ljiljana Jakovljev (r. 1962.)
13. Ana Muščet (Slavica) (r. 1952.)
14. Kristina Ostojić (r. 1983.)

Popis tonskog materijala kojeg je snimio akademik Jerko Bezić 01. prosinca 1963. godine u Tkonu.

Materijal se čuva u arhivi Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu
(vрpcе. 21, Sc4, Fe8; CD 1031)

1. Vjerujem	20. Štenje knjige Mudrosti
2. Prefacija	21. Štenje knjige Mudrosti
3. Svet	22. Štenje knjige Mudrosti
4. Zdrav Isuse uzvišeni	23. Tebi vazmenoj
5. Zdravo Krvi Isusova	24. Ako tražiš križu lijesa
6. Mir Gospodnji, Aganče Božji	25. Braćo brata sprovodimo
7. Otpus na Misi	26. Dan od gnjeva
8. Gospodin	27. Dan večere Gospodina
9. Bogu hvali (odgovor na otpustu)	28. Dođi Duše Presveti
10. Svet, svet, svet (Blagoslov s Presvetim)	29. Dostoj se Gospodine blagosloviti
11. Usta moja, počima: i krv dragu proslavite	30. Isukrst nam se porodi
12. Divnoj dakle	31. Iz dubine vapijem tebi Gospodine
13. Amin	32. Iz knjige sv. Augustina
14. Blagoslovljen budi Bog	33. Klanjam ti se smjerno
15. Anđeo Gospodnji	34. Litanije
16. Slava višnji Bogu	35. Litanije, završno: Jaganjče
17. Bože mili	36. Muka po Mateju
18. Gospodine, ulazna	37. Oj jeziče
19. Štenje knjige Rimljanima	38. Oslobodi me Gospodine od smrti vječne

39. Plač Jeremije proroka
40. Pokoj vječni
41. Reče gospod Gospodu mojemu
42. Smiluj se meni Bože
43. Svaki zao čovjek zato živi
44. Tebe Boga hvalimo
45. Tebe Boga hvalimo 2
46. U sve vrime godišća

SVJETOVNE

47. Došlo doba da se rastajemo
48. Gorko cvili sužanj Vladimire
49. Oj ti Tkone među dvije vode
50. Divojka
51. Oj divojko
52. Ustati ću rano ja
53. Ja bi se vjenčala
54. Sinje more
55. Moje se milovalo drago
56. Divojka je redom
57. More se muti
58. Drugarice ajdemoni

MATEO
BÖGICH

OF

CSVII

NOTNA TRANSKRIPCIJA

Notni zapisi koji slijede nisu transkripcija već rekonstrukcija glagoljaškog pučkog crkvenog pjevanja u Tkonu, a prema tonskim zapisima.

Aganče Božiji

Joško Čaleta

♩ = 75

M pa Ž A - gan-če Bo - ži - ji, vze - mljej gri - hi mi - ra, po - mi - luj - nas.

M+Ž A - gan-če Bo - ži - ji, vze - mljej gri - hi mi - ra, da - ruj nam - mir.

Braćo, brata/sestru sprovodimo

Joško Čaleta

♪ = 100

M Bra - ó, bra - ta spro - vo - di - mo, za nj se Bo - gu po - mo - li - mo.

CODA

... Da ga gri - ha svih o - pro - sti, ter mu po - koj daj mi - lo - sti. A - men.

Gospodi pomiluj

Joško Čaleta

♩ = 40

Fine
Gos - po - di i i po - mi - luj,

D.C. al Fine

Kr - ste e e po - mi - luj.

Ja se kajem

Joško Ćaleta

Z Ja se ka - jem, Bo - že mi - li, od sva - ko - ga gri - ha mo - ga.

I sr - ce mi gor - ko cvi - li, jer u - vri - dih te - be Bo - ga.

CODA

M+Z Pri - mi da - kle di - te svo - je, u mi - lo - sti kri - lo svo - je. A - men.

O jeziće, spjevaj vjerno

Joško Ćaleta

$\downarrow = 58$

M+Z O je - zi - če, spje - vaj vje - rno, o sla - vno - ga Ti - la otaj - nost.

CODA

Du - hu sve - tu s njí - ma bu - di, hva - la i - sta vi - kom svu - di. A - men.

Plač Jeremije proroka

Joško Čaleta

J = 115

Solo glas

Po - či - nje plač Je - re - mi - je pro - ro - ka. Ka - no sje - di o - sa - mljen grad
pun - pu - ka, po - sta - ne ka - o u - do - vi - ca Go - spo - dar na - ro - da.

Gla - va ze - ma - lja pot - pa - dne pod da - nak.

M+Ž Je - ru - zo - li - me, Je - ru - zo - li - me, o - bra - ti se

Gos - po - du Bo - gu svo - - - je - mu.

Svet

Joško Čaleta

J = 60

Svet, svet, svet... Go - spod... Bog

Sa - ba - ot. Pu - na su ne - be - sa i ze - mlja

sla - vi tvo - je - je. Ho - sa - na va vi - šnji.

Bla - go - slo - vlijen gre - di va i - me Go - spo - dnje.

Ho - sa - na va vi - šnji.

Zdravo tilo Isusovo

Joško Čaleta

J = 74

[M] Zdra - vo ti - lo I - su - so - vo, od Di - vi - ce po - ro - de - no.

[Ž] Zdra - vo ti - lo I - su - so - vo, za nas na križ pri - bi - je - no...

[M+Ž] ... mi - lost ljud' - ma na ni - zi - ni, Bo - gu sla - va na vi - si - ni. A - men.

Žrtvi vazmenoj

Joško Čaleta

J = 65

[M] Žr-tvi vaz-me - noj ne - ka hva - le da - ju kr - šća - ni. Ja - ga - njac ot - ku - pi ov - ce

[Z] ne - vi - ni Krist s O-cem iz - mi - ri gr'je - šni - ke.

J = 60

[Z] Re - ci na - mi, Ma - ri - ja, što si na pu - tu vi - di - la?

[M] Smrt i ži-vot u ču-dnom po-bi - še se bo - ju: vo - da ži - vo - ta mr - tav kra - lju - je živ nam.

[Z] Re - ci na - mi, Ma - ri - ja, što si na pu - tu vi - di - la?

CODA

[M] Zna - mo da je od mr - tvih Krist u - skr - snu - o do - i - sta: Po - bje - dni - će Kra - lju,

ti se smi - luj na - mi. A - men. A - le - lu - ja!

PJEVANA BAŠTINA

IZVORI I LITERATURA

Državni arhiv u Zadru (DAZD) 333, Spisi Benediktinskoga samostana Sv. Kuzme i Damjana, kutije 1. 8-12.

BEZIĆ, Jerko, *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, JAZU, Zadar, 1973.

BIANCHI, Carlo Federico, *Kršćanski Zadar*, Zadarska nadbiskupija, Matica hrvatska Zadar, sv. II. (*Zara cristiana*, II, Zara 1879.), Zadar, 2011.

BLAJIĆ, Petar Zdravko, *Naprijed s glazbom (ljudi i događaji)*, Hrvatsko društvo „Trpimir“, Klis, 1996.

BREKO KUSTURA, Hana, „Primjeri jednostavnog liturgijskog višeglasja iz Hrvatske u Europskom kontekstu“, *Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik*, 39 (2008.) 1, 3-33.

BULIĆ, Frane, „Starinske iskopine u Tkonu na otoku Pašmanu“, *Bullettino di archeologia e storia Dalmatia XI.*, Split, 1988.

ČUNČIĆ, Marica, „Odlomak glagoljskoga brevijara iz Banja“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 44 (2002.), 47-98.

FARLATI, Daniele, *Illyricum sacrum*, sv. V., Coleti, Venecija, 1775.

FUČIĆ, Branko, *Glagoljski natpisi*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1982.

FUČIĆ, Branko. „I benedettini glagoliti croati“. *Miscellanea in honorem Ioannis Golub* (Homo imago et amicus Dei), Pontificium Collegium Croaticum Sancti Hieronymi, (1991.), 311-325.

GALOVIĆ, Tomislav, „Benediktinci – izvorište hrvatske trojezične i tropismene kulture u srednjem vijeku“, *Zbornik u čast Franje Šanjeka*, Dominikanska naklada Istina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 777-786.

GALOVIĆ, Tomislav, *Libellus Pollicorion – Rogovski kartular* (doktorska disertacija). Filozofski fakultet Zagreb. sv. I., Zagreb, 2010.

- GRBIN, Nedo, „Glagoljica na biogradskom području“: *Biogradski zbornik*.: Zavod za povjesne znanosti Filozofskog fakulteta, sv. I, Zadar, 1990., 443-463.
- HERCIGONJA, Eduard, „Mjesto i udio hrvatske književnosti u književnom procesu slavenskoga srednjovjekovlja“. U: *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, Zagreb. Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu - Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978., 85-136.
- HERCIGONJA, Eduard, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.
- JANKOV, Mirko, „Pučki sprovodni napjevi iz Klisa“, *Tusculum*, 7 (2014.), 165–190.
- JANKOV, Mirko, „Stara solinska misa“, *Tusculum*, 5 (2012.), 177–203.
- JELIĆ, Luka, *Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII. ad XIX. saeculum*, Krk, 1906.
- JELIĆ, Luka, „Povjesno topografske crtice Biogradskog primorja“, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, 33-126.
- KERO, Pavao (ur.), *Tri glagoljske maticice krštenih župe Sv. Tome u Tkonu*, Stalna izložba crkvene umjetnosti, Zadar, 2013.
- KOLANOVIĆ, Josip, „Benediktinci na Pašmanu“, U: *Pašmanski zbornik. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Biogradu 17. 11. 2012. Biograd - Zadar 2014.*, Filozofski fakultet u Zadru, Zavičajni muzej skupštine općine Biograd na moru, Zadar, 1987., 95-107.
- KUVAČ-LEVAČIĆ, Kornelija, „Tkonski zbornik“, recenzija, *Čakavska rič*, 30 (2002), 519-526.
- MARTINIĆ, Jerko, *Pučki napjevi misa iz srednje Dalmacije u kontekstu glagoljaške tradicije*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb, 2011.
- MARTINIĆ, Jerko, *Glagoljaško-tradicionalno pjevanje jutarnja i večernja na području srednje Dalmacije*, 1–2, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb, 2014.
- MIHANOVIĆ-SALOPEK, Hrvojka, *Hrvatska himnodija od srednjeg vijeka do preporoda*, Književni krug, Split, 1992.
- MILANOVIĆ, Jozo, „Benediktinci glagoljaši na biogradskom području“, U: *Pašmanski zbornik. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Biogradu 17. 11. 2012. Biograd - Zadar 2014.*, Filozofski fakultet u

Zadru, Zavičajni muzej skupštine općine Biograd na moru, Zadar, 1987.

NIMAC, Dragan, MARIJAN, Livio, *Radovin. Glagoljaško pučko crkveno pjevanje u Zadarskoj nadbiskupiji*, HKU Pjevana baština, Institut za etnologiju u folkloristiku, Zagreb, 2013.

OSTOJIĆ, Ivan, *Benediktinci u Hrvatskoj*, Benediktinski priorat Tkon, Split, sv. 1. (1963.), sv. 2. (1964.), sv. 3. (1965.).

OSTOJIĆ, Ivan, „Benediktinci glagoljaši“, *Slovo* 9-10 (1960), 14-42.

PANTELIĆ, Marija. 1971. „Odraz sredine u hrvatskoglagoljskim liturgijskim kodeksima 14. i 15. stoljeća“, *Slovo* 21 (1971), 324-332.

PAVELIĆ, Milan (preveo), *Crkveni himni*, Naklada „Glasnika Srca Isusova“, Zagreb, 1945.

PRIBILOVIĆ, Kažimir, *Tkon kroz povijest*, Općina Tkon, Tkon, 2013.

RUNJE, Petar, *Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji u srednjem vijeku*, Gradska knjižnica Zadar, Zadar, 2005.

RUNJE, Petar, *O knjigama hrvatskih glagoljaša*, Kršćanska sadašnjost, Provincijalat franjevaca trećoredaca glagoljaša, Zagreb, 1998.

RUNJE, Petar, *Duhovni život na zadarskim otocima u kasnome srednjem vijeku*, Gradska knjižnica Zadar, Zadar, 2008.

SAMBUNJAK, Slavomir (ur.), *Tkonski zbornik*, Općina Tkon, Tkon, 2001.

VLAŠIĆ, Petar (ur.), *Hrvatski bogoslužbenik ili zbirka Večernjâ i nekojih Jutrenja po novom Rimskom Brevijaru*, Tisak i naklada knjižare „Jadran“, Dubrovnik, 1923.

ZARADIJA KIŠ, Antonija, *Tkonski zbornik*, Hrvatskoglagoljski tekstovi iz 16.stoljeća, prir. Slavomir Sambunjak, Općina Tkon, Tkon 2001., 296 str., Prikaz., Narodna umjetnost, 39 (2002) 2, 219-257.

Eletkronski izvori:

<http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr>

<http://tkon.hr>

<http://www.enciklopedija.hr/>

SPONZORI MULTIMEDIJA

„TKON- GLAGOLJAŠKO PUČKO CRKVENO PJEVANJE
U ZADARSKOJ NADBISKUPIJI “

župa i župljeni Sv. Tome Apostola u Tkonu

Općina Tkon

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Zadarska nadbiskupija

Zadarska županija

Pitter putnička agencija d.o.o.

Euroherc osiguranje d.d.

Ovo izdanje sufinancirao je HDS ZAMP iz sredstava koja služba ZAMP prikupi od javnog izvođenja narodnih umjetničkih tvorevina u izvornom obliku, a koja se sukladno odredbi Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima dodjeljuju temeljem Natječaja HDS-a za potporu projekata tradicijske glazbe.

Zahvaljujemo i tvrtki Cromaris koja je podržala projekt.

SADRŽAJ

UVOD.....	5
PROSLOV NADBISKUPA ZADARSKOG.....	10
1. TKON KROZ POVIJEST.....	13
2. DRUŠTVENO-KULTURNΑ BAŠTINA TKONA.....	23
3. GLAGOLJAŠTVO U KONTEKSTU SAKRALNE BAŠTINE I VJERSKOG ŽIVOTA TKONA.....	33
3.1. Benediktinska crkva i samostan sv. Kuzme i Damjana.....	33
3.2. Tkonske crkve.....	39
3.3. Bratovštine.....	44
3.4. Glagoljaška baština.....	47
4. GLAGOLJAŠTVO BENEDIKTINSKIH KOLUDARA MOSTIRA NA ČOKOVCU.....	59
5. PUČKO CRKVENO (GLAGOLJAŠKO) PJEVANJE U TKONU – OSVRT NA GLAVNE TVORBENE, STILSKE I IZVEDBENE Karakteristike.....	71
6. THE GLAGOLITIC CHANT OF THE PARISH OF TKON.....	87
POPIS PJEVAČA.....	106
POPIS TONSKOG MATERIJALA KOJEG JE SNIMIO AKADEMICK JERKO BEZIĆ 01. PROSINCA 1963. GODINE U TKONU.....	110

NOTNA TRANSKRIPCIJA

Aganče Božji.....	114
Braćo, brata sprovodimo.....	114
Gospodine pomiluj.....	114
Ja se kajem.....	115
O jeziče, spjevaj vjerno.....	115
Plač Jeremije proroka.....	116
Svet.....	118
Zdravo tilo Isusovo.....	119
Žrtvi Vazmenoj.....	121
IZVORI I LITERATURA	124
SPONZORI MULTIMEDIJA.....	127
SADRŽAJ.....	128
POPIS SNIMAKA GLAGOLJAŠKOG PUČKOG CRKVENOG PJEVANJA U TKONU NA NOSAČU ZVUKA.....	131

SNIMCI NA CD-U GLAGOLJAŠKOG PUČKOG CRKVENOG PJEVANJA U TKONU

Snimci 1-28: Snimljeno 24. siječnja i 16. svibnja 2014. godine u župnoj crkvi Sv. Tome Apostola u Tkonu. Snimatelji: Zoran Gugić, Vito Gospodnetić. Stručni suradnici: dr. sc. Joško Čaleta, dr. sc. Dragan Nimac. Izvođači: crkveni pučki pjevači iz Tkona.

I. MISA / MASS

1. Gospodi, pomiluj – Gospodine, smiluj se, solist Branimir Muščet / *Kyrie (Lord, have mercy)*..... 2:47
2. Slava va višnjih Bogu – Slava; solist Branimir Muščet / *Gloria (Glory to God in the Heights)*..... 4:22
3. Štenje Knjige blaženoga Pavla apostola Rimljanima – Poslanica na Misi; pjeva Vladimir Mileta / *Reading of the Epistle* 1:10
4. Štenje Knjige mudrosti - – Poslanica na Misi; pjeva Vladimir Mileta / *Reading of the Epistle* 1:40
5. Viruju v jedinago Boga – Vjerovanje; solist Branimir Muščet / *Credo in unum Duem (Niceno-Constantinopolitan Creed)*..... 4:30
6. Svet – Misa, solist Branimir Muščet / *Sanctus (Mass)* 1:57
7. Aganjče Božji, solist Branimir Muščet / *Agnus Dei (Lamb of God)*..... 3:37
8. Zdravo Tilo Isusovo – pjesma za vrijeme pričesti, paraliturgijski „Verši od Tila i Krvi Kristove“, solist Branimir Muščet / *Ave Corpus Iesum (Hail, Body of Christ – paraliturgical Communion hymn)*..... 1:33
9. Zdravo Krvi Isusovo – pjesma za vrijeme pričesti, paraliturgijski „Verši od Tila i Krvi Kristove“, solistica Jasna Ostojić/ *Ave Corpus Iesum (Hail, Body of Christ – paraliturgical Communion hymn)*..... 1:32
10. Zdravo Ćerce Boga Oca, Budi hvaljeno– Marijanska pjesma i završni zazivi na kraju Mise / *Ave Dei Patris Filia, Sit Nomen Domini et Cor Iesu (Hail, Most Noble Daughter of God the Father, May the Name of the Lord Be Blessed, Heart of Jesus – Marian antifon and final verses after the Dismissal of Mass)*..... 2:04

II. NAPJEVI KROZ CRKVENU GODINU / CHANTS OF THE LITURGICAL YEAR

LITANIJE / LITANIAE

11. Gospodine, pomiluj - Litanije BDM (lauretanske); predvode: Jasna Ostojić i Marija Grdaš / *Litaniae lauretanae (Litany of Loreto, of the Blessed Virgin Mary, sung at the Rosary)*..... 8:45

BOŽIĆ/CHRISTMAS

12. U se vrime godišća – starohrvatska božićna pjesan nakon poslanice / *In hoc anni circulo (In This Time of the Year – Old Croatian medieval Christmas chant/sequence)*..... 2:30

KORIZMA/LENT

13. Ja se kajem – stofirano Djelo kajanja u Korizmi, solistica Jasna Ostojić/ *Paenitet me / Actus contritionis (Act of Contrition in strophes – sung in Lent)*..... 2:47
14. Puna tuge, solist Branimir Muščet / *Full of sadness*..... 2:37

VELIKI TJEDAN I USKRS / HOLY WEEK AND EASTER

15. Plač Jeremije proroka („Jeruzolime“) – Tužaljka Jeremije proraka s pripjevom „Jeruzolime“ (Tuž 5, 1-2), za vrijeme pričesti i prijenosa sv. Otajstva u „Božji grob“, Služba Muke Gospodnje, Veliki Petak, predvodi Vladimir Mileta (*Ex Lamentation Jeremiae Prophetae with responsory „Jerusalem“ (Lam 5,1-2) and the clappers – during the Communion and procession with the Holy Sacrament to the place of deposition. Office of the Lord's Passion, Good Friday*)..... 1:06
16. Puče moj - Prijekori na klanjanju križu, Veliki petak; solisti Branimir Muščet / *Popule meus (Improperia of Good Friday)*..... 3:06
17. Poslušajte, braćo mila – Gospin plač (iz „Cvit razlika mirisa duhovnoga“ fra Tome Babića, 18. st.), paraliturgijska pjesan na Veliki četvrtak, solisti Branimir Brzić i Pavao Grdaš/ *Planctus Mariae (The Lamentation of Our Lady on Holy Thursday)*..... 2:11
18. Žrtvi vazmenoj - Posljednica Mise na Uskrs, solist Branimir Muščet / *Victimae paschalis laudes, („Let Christians Immolate“ - Sequence for Easter Sunday Mass)*..... 3:19
19. Dođi, Duše Presveti – Posljednica Mise na Pedesetnicu (Duhovi) / *Veni, Sanctus Spiritus (Come, oh Holy Ghost - Sequence of Pentecost Sunday)*..... 2:01

BLAGOSLOVI/BENEDICTION

20. Usta moja uzdižite (euharistijski himan, Veliki četvrtak na prijenosu Svetog Otajstva i na Klanjanjima) / *Pange Lingua gloriosi (Eucharist hymn during the transfer of the Holy Sacrament on Maundy Thursday; Eucharistic hymn to the Holy Sacrament at exposition, adoration and benediction)* 3:33
21. Oj jeziče, spivaj virno – Euharistijski himan („Usta moja uzdižite“) iz Rituala rimskog Bartula Kašića, 1640. god.) / *Pange, lingua, gloriosi – Eucharist hymn from the Rituale romanum, Bartul Kašić, Rome 1640*)..... 2:17

22. Dan večere Gospodina (paraliturgijska pjesma na Tijelovo) / *The Day of the Lord's Supper (paraliturgical chant on Corpus Christi Benediction)*..... 2:48

23. Tebe Boga hvalimo - svečani hvalospjev u raznim prigodama / *Te Deum laudamus („Te Deum“ hymn on solemn occasions)*..... 2:47

NAPJEVI SLUŽBE ZA POKOJNE / CHANTS OF THE REQUIEM SERVICE

24. Oslobodi me, Gospodine (otpjev na Jutrenji za mrtve, odrješenju i sprovodima), solist Branimir Muščet / *Libera me, Domine (Responsory of Requiem Matins, Absoluton and funeral service)*..... 1:37

25. Pokoj vječni - Pristup Mise za mrtve / *Requiem aeternam (Introitus of Requiem Mass)*..... 1:09

26. Dan od gnjeva - Posljednica na Misi za mrtve / *Dies irae (Sequence of the Requiem Mass)*..... 1:20

27. Iz dubine – na Odrješenju za mrtve / *De profundis (Absoluton of the Dead)*... 2:07

28. Braćo, brata sprovodimo (paraliturgijska bratovštinska sprovodna pjesma) pjevaju: Branimir Muščet, Branimir Brzić, Pavao Grdaš, Ivica Muščet, Vladimir Mileta, Mirko Muščet/ *Brethren, we are burrying our brother (paraliturgical fraternity funeral chant)*..... 1:34

Snimci 29- 34: snimio akademik Jerko Bević 01. prosinca 1963. godine u župnoj crkvi Sv. Tome Apostola u Tkonu.

SNIMCI IZ 1963.

29. Gospod s vami, Gorě srdca, Hvalě vzdadim i Vaistinu dostoјno i pravedno jest – Predslavlje iz Rimsko-Slovenskog misala, J. Vajs, 1927.; *Prefatio: Dominus vobiscum, Sursum corda, Gratias agamus, Prefatio (Preface Dialogue and Preface from the Slavonic Roman Missal 1927)*..... 0:54

30. Zdravo Krvi Isusova, pjesma za vrijeme pričesti,, paraliturgijski „Verši od Tila i Krv Kristove“/ *Ave Corpus Iesum (Hail, Body of Christ – paraliturgical Communion verses)*..... 0:56

31. Aganjče Božji (*Agnus Dei (Lamb of God)*)..... 0:54

32. Štenje knjige blaženog Pavla apostola Rimljanima (*Reading of the Epistle to the Romans*)..... 1:16

33. Oj jeziče, spivaj virno – Euharistijski himan („Usta moja uzdižite“) iz Rituala rimskog Bartula Kašića, 1640. god.) / *Pange, lingua, gloriosi – Eucharist hymn from the Rituale romanum, Bartul Kašić, Rome 1640)*..... 0:57

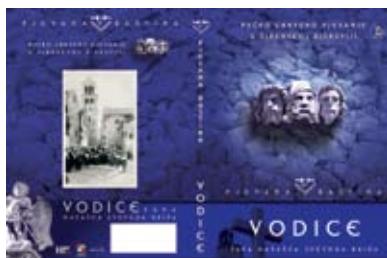
34. Gospodine, pomiluj - Litanije BDM (lauretanske) / *Litaniae lauretanae (Litany of Loreto, of the Blessed Virgin Mary, sung at the Rosary)*..... 1:55

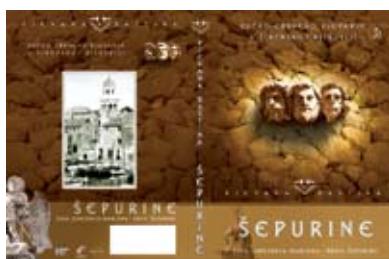
PJEVANA BAŠTINA

IZDANJA

2007.

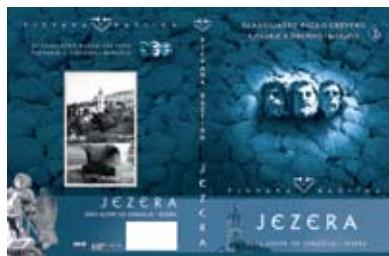
2008.

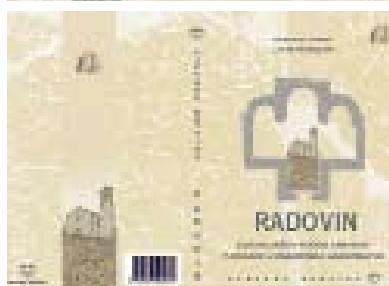
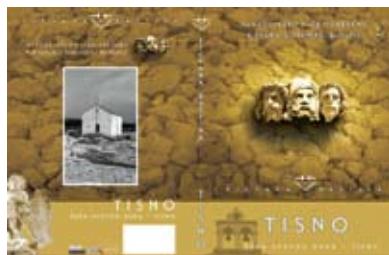
2009.

2010.

2013.

HKU Pjevana baština
Gorice 74c, 10 000 Zagreb, E-mail: info@pjevanabastina.hr
www.pjevanabastina.hr

